

VOLD I IDRETTE

Kandidatnummer: 601

Veileder: Jon Gauslaa

Leveringsfrist: 25. april 2007

Til sammen 17644 ord

17.04.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Avhandlingens tema	1
1.2	Bakgrunn og aktualitet	1
1.3	Begrepsklargjøring	2
1.4	Avgrensning	2
1.5	Videre fremstilling	3
<u>2</u>	<u>METODE</u>	<u>3</u>
2.1	Den juridiske metode	3
2.2	Om rettskildefaktorene generelt	4
2.3	Særlig om idretters konkurranseregler	4
<u>3</u>	<u>HVILKEN BETYDNING HAR DET FOR PÅTALESPØRSMÅLET AT EN VOLDSHANDLING HAR FUNNET STED I IDRETTSSAMMENHENG?</u>	<u>5</u>
3.1	Påtalespørsmålet ved voldshandlinger – rettslige utgangspunkter	5
3.2	Påtalespørsmålet for idrettsvold	5
3.3	Bevissituasjonen	7
<u>4</u>	<u>HVILKEN BETYDNING HAR DET FOR SKYLDSPØRSMÅLET AT EN VOLDSHANDLING HAR FUNNET STED I IDRETTSSAMMENHENG?</u>	<u>9</u>
4.1	Innledning	9

4.2	Lovskravet	9
4.2.1	De aktuelle straffebud	9
4.2.2	Straffebudenes anvendelse i idrettssituasjoner.	10
4.2.3	Straffeskjerpende omstendigheter	11
4.2.4	Innskrenkende tolkning av straffebud	13
4.3	Kravet om skyld	17
4.3.1	Rettslige utgangspunkter	17
4.3.2	Forsettlig voldshandlinger	18
4.3.3	Uforsettlig følger i idretten	23
4.3.4	Uaktsomhetsvurderingen i lys av idrettssituasjonen	25
4.3.5	Rettsvillfarelse i idretten	28
4.4	Straffrihetsgrunner	30
4.4.1	Innledning	30
4.4.2	Nødverge	30
4.4.3	Samtykke	34
4.5	Medvirkning	49
4.5.1	Rettslige utgangspunkter	49
4.5.2	Tilfeller hvor utøvere medvirker til voldshandlinger	49
4.5.3	Tilfeller hvor treneren er medvirker	49
4.6	Provokasjon	51
4.6.1	Rettslige utgangspunkter	51
4.6.2	Den provoserende handling	51
4.6.3	Gjengjeldelseshandlingen	52

<u>5</u>	<u>HVILKEN BETYDNING HAR DET FOR STRAFFESPØRSMÅLET AT EN VOLDSHANDLING HAR FUNNET STED I IDRETTSSAMMENHENG?</u>	<u>53</u>
-----------------	--	------------------

5.1	Generelt om straffespørsmålet	53
5.1.1	Handlinger forøvet før det fylte 18de år	53
5.1.2	Handlinger foretatt i berettiget harme	54
5.1.3	Handlinger foretatt under gruppepress	55
5.1.4	Straffnedsettelse på grunn av dobbeltstraff	55
5.1.5	Straffnedsettelse på grunn av påkjenninger knyttet til ubehaglig publisitet	56

5.2	Straffutmåling i rettspraksis	57
6	RETTSPOLITISKE DRØFTELSE	58
6.1	Påtalespørsmålet	58
6.2	Faren for å legitimere vold	59
6.3	Idrettens idé som avgrensningskriterium	60
6.4	De to modellene for straffrihet	61
7	KILDER	63
7.1	Lover	63
7.2	Forarbeider	63
7.3	Andre regelsett	64
7.4	Rundskriv	64
7.5	Rettspraksis	65
7.6	Utenlandsk rettspraksis	66
7.7	Bøker:	67
7.8	Artikler:	68
7.9	Personlige meddelser	69
7.10	Internett:	70

"I ain't never liked violence." –Sugar Ray Robinson, legendarisk proffbokser

1 Innledning

1.1 Avhandlingens tema

I denne avhandlingen vil jeg drøfte hva slags betydning det har for den strafferettslige vurdering at en voldshandling har funnet sted på en idrettsarena. I den sammenheng vil jeg vurdere flere problemstillinger; idrettssituasjonens betydning for påtalespørsmålet, idrettssituasjonens betydning for skyldspørsmålet og idrettssituasjonens betydning for straffespørsmålet. Idrettssituasjonens betydning vil dermed drøftes fra selve voldshandlingen til endelig reaksjon er fastsatt.

1.2 Bakgrunn og aktualitet

Idrettens grunnverdier er av Norges Idrettsforbund definert som idrettsglede, felleskap, helse og ærlighet.¹ Iblant blir imidlertid gemyttene på idrettsarenaen overopphetet og grensen for den reglementerte vold krysses. I de fleste av livets situasjoner ønsker man seg en tilværelse fri for vold. Dette samsvarer også med idrettens grunnverdier som beskrevet over. I idretten aksepteres imidlertid voldsbruk i mye større grad enn ellers i samfunnet. I enkelte idretter er det til og med selve voldsbruken som har størst publikumsappell. Man hører dessverre stadig om overdreven voldsbruk i idretten. Kan og bør synderne straffes? Dette er spørsmål som vil bli behandlet i denne avhandlingen.

---

¹ Norges Idrettsforbunds Lovhefte (2004) § 1-2

1.3 Begrepsklargjøring

Vold kan defineres som ”enhver kraftbruk mot en annen person bortsett fra åpenbare uvesentligheter”.²

Idrett defineres gjerne som ”fysisk aktivitet drevet for å bedre utøverens fysiske og psykiske helse gjennom mosjon og rekreasjon (mosjonsidrett) eller for å oppnå best mulige resultater i øvelser med fast struktur og regelverk”.³

1.4 Avgrensning

Når idrett omtales i denne avhandlingen er det snakk om i konkurransesituasjoner. I avhandlingen vil jeg undertiden referere til den såkalte idrettssituasjonen. Når dette begrepet brukes, er det snakk om de tidsrom der konkurransen er i gang. Forhold rundt vold i treningssammenheng vil ikke bli behandlet. Det samme gjelder vold på idrettsturer, før og etter kamper, vold utenfor arenaen som skyldes forhold på arenaen osv.

Bakgrunnen for denne avgrensningen er særlig at de ulike idretters reglement utformes med konkurranseutøvelse for øyet. I den rettspraksis jeg har gjennomgått, er det gjennomgående vold i konkurransesituasjoner som omfattes. At vold forekommer hyppigere i konkurranser enn på trening, henger antagelig sammen med det faktum at konkurransen som oftest betyr mye for idrettsutøvere. Treninger er kun forberedelser til et ønsket resultat i konkurranse. Siden det er i konkurransesituasjoner spørsmålet om straffansvar kommer på spissen, fremstår dermed dette som den mest hensiktsmessige ramme for avhandlingen.

Privatrettslige sider ved vold i idretten vil ikke bli behandlet. En typisk privatrettslig konsekvens av voldshandlinger på idrettsarenaen er erstatningsansvar.

---

² Haugen (1996) s. 200

³ Aschehoug og Gyldendals Store Norske leksikon (1997) bind 7 s. 396

Av plasshensyn kan ikke alle sider av strafferetten berøres. Ved prioritering av temaer er det naturlig å behandle de temaene som blir sterkest påvirket av at åstedet for den straffbare handlingen er en idrettsarena. Temaer som kun i liten grad blir påvirket av dette faktum, vil ikke bli behandlet. I kapittel 4 om skyldspørsmålet, vil straffbarhetsvilkåret om tilregnelighet ikke behandles. Straff for forsøk behandles heller ikke. Av straffritaksgrunner, vil kun spørsmålet om provokasjon behandles.

1.5 Videre fremstilling

Det vil i kapittel 2 bli redegjort for avhandlingens metode. Videre vil i kapittel 3 den påtalemessige situasjon behandles. Kapitlet vil ta for seg hva slags utfordringer påtalemyndigheten står ovenfor ved påtale av vold på idrettsarenaen. Kapittel 4 vil vurdere de for idrettssituasjonens mest relevante spørsmål ved avgjørelsen av skyldspørsmålet, mens kapittel 5 behandler straffespørsmålet i lys av idrettssituasjonen. Kapittel 6 avslutter avhandlingen med rettspolitiske drøftelser av visse sider ved krysningsfeltet mellom idrett og strafferett.

2 Metode

2.1 Den juridiske metode

Siden avhandlingen er en masteroppgave i rettsvitenskap, vil den juridiske metode anvendes. Ulike temaer vil bli problematisert og drøftet i lys av relevante rettskildefaktorer. I avhandlingen vil hvert tema bli innledet med en redegjørelse for de rettslige utgangspunkter. Disse vil så bli drøftet i lys av idrettssituasjonen.

2.2 Om rettskildefaktorene generelt

De relevante rettskildefaktorene ved behandlingen av spørsmålene oppgaven reiser, er lovens ordlyd, forarbeider, rettspraksis (både norsk og utenlandsk), privates praksis, rettsoppfatninger og rettslige vurderinger.

Særlig viktig er almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr 10 (heretter forkortet strl.) Straffelovens alminnelige del vil bli behandlet grundig. Det samme gjelder straffeloven kapittel 22; Forbrytelser mot Liv, Legeme og Helbred.

Lovteksten vil bli supplert med forarbeider og juridisk teori, herunder lovkommentarer.

På området foreligger det lite norsk rettspraksis. Den norske rettspraksis vil selvsagt behandles, men det meste av rettspraksis vil bli hentet fra utlandet og da særlig Sverige.

2.3 Særlig om idretters konkurranseregler

Hver idrett har som regel mer eller mindre utfyllende regler om hvordan konkurranser skal avvikles. Reglene blir som regel utarbeidet av det internasjonale forbundet for idretten. Judoens kampregler er for eksempel utarbeidet av IJF (International Judo Federation).⁴ Reglene er med andre ord utformet av private rettssubjekter og vil dermed sortere under gruppen rettskildefaktorer som omtales som privates praksis.

Norske domstoler er ikke bundet av idretters konkurranseregler. Den rettskildemessige vekten av lover, forarbeider og rettspraksis er atskillelig større. I denne avhandlingen vil det komme frem at voldshandlinger på idrettsarenaer bedømmes noe annerledes enn voldshandlinger i andre situasjoner. Grensen for hvilken grad av voldsbruk som aksepteres, vil variere fra idrett til idrett.⁵ For å trekke grensen for det straffbare vil konkurransereglene

---

⁴ Se kampreglementet for judo

⁵ Slettan (1984) s. 250

være en tungtveiende faktor, da de gir god veiledning til hva som kan forventes av voldsbruk på idrettsarenaen.

3 Hvilken betydning har det for påtalespørsmålet at en voldshandling har funnet sted i idrettssammenheng?

3.1 Påtalespørsmålet ved voldshandlinger – rettslige utgangspunkter

For legemsbeskadigelser, grove legemsbeskadigelser og både uaktsomt og forsettlig drap, er påtalen ubetinget offentlig, jfr. straffeloven § 77. For uaktsom legemsbeskadigelse finner påtale bare sted ved begjæring fra fornærmede, jfr. straffeloven § 237 annet ledd. For legemsfornærmelser skjer påtale i utgangspunktet kun ved påtalebegjæring, jfr. § 228 fjerde ledd. For legemsfornærmelser som har hatt døden til følge er påtalen imidlertid ubetinget offentlig, jfr. § 228 fjerde ledd bokstav a), jfr. § 77. Selv om påtalebegjæring ikke foreligger, kan legemsfornærmelsen strafforfølges hvis allmenne hensyn krever påtale, jfr. § 228 fjerde ledd bokstav e).

3.2 Påtalespørsmålet for idrettsvold

I Norge har få saker om idrettsvold vært oppe i det alminnelige rettsapparatet. Det samme gjelder også i flere andre nasjoner. Ifølge Robert E. Trichka, en amerikansk juss-professor, har påtalemyndigheten i USA vegret seg for å ta tak i idrettsvolden:⁶ ”Prosecutors have, in essence, taken a hands-off posture and feel it a waste of time to file criminal charges against athletes for something they did during the course of the game.”

Trichka oppgir flere sannsynlige grunner for denne vegringen. For det første påpeker han at bevissituasjonen er vanskelig, særlig det å bevise tilstrekkelig grad av skyld. For det andre,

---

⁶ Trichka (1993) s. 91

antar han at påtalemyndigheten vegrer seg for å blande seg inn i idrettsapparatet, som har stor sosial og økonomisk makt i samfunnet. For det tredje, oppgir han at samtykke-spørsmålet gjør det vanskelig å få dømt idrettsutøvere, ved at det er en flytende grense mellom akseptabel og uakseptabel vold. Trichka skriver også om vanskeligheter med å få utøvere til å begjære påtale fordi de frykter å bli sett på som ”crybabies”.

Ifølge Curt A. Lier, leder for politiembetsmennenes landsforening, støter den norske påtalemyndigheten på de samme problemene.⁷ Lier mener imidlertid at idrettsorganers sosiale og økonomiske makt er av mindre betydning i Norge enn i USA. Ifølge Lier er det største problemet at voldsbruken rett og slett ikke kommer til påtalemyndighetens kunnskap. Lier sier videre at påtalemyndigheten generelt kvier seg for å berøre områder hvor flere organer overlapper hverandre. På idrettens område er det idrettens disiplinærorganer som behandler de fleste saker. Dette fører, ifølge Lier, til at påtalemyndigheten fokuserer mindre på denne delen av voldskriminaliteten enn de ville gjort hvis idretten ikke hadde hatt egne disiplinærorganer. En del handlinger blir med grunnlag i det såkalte opportunitetsprinsippet ikke forfulgt, fordi det antas at idrettens disiplinærorganer er bedre rustet til å behandle voldssakene.⁸

Slettan skriver at det ”syntes å være en utbredt oppfatning blant idrettsledere, utøvere og sportsjournalister om at straffbare handlinger som er begått på kamparenaen, er de ordinære rettsmyndigheter uvedkommende”.⁹ Han påpeker videre at det også er blitt uttrykt tvil om ordinære domstoler er kompetente til å pådømme forgåelser innenfor idretten. Slettan avfeier dette med å vise til at samfunnets alminnelige lover og regler også gjelder innen idretten. Hva angår dommernes kompetanse, skriver han at norske dommere er ”all-round” jurister som har som en del av sin hverdag å sette seg inn i faktum og juss innenfor alle livets områder.

---

⁷ Lier (2007)

⁸ Lier (2007)

⁹ Slettan (1984) s. 256

For legemsfornærmelser, hvor enten påtalebegjæring eller allmenne hensyn kreves, vil påtalemyndigheten med stor sannsynlighet henlegge saker hvor påtalebegjæring ikke foreligger der den krenkede er en utøver.¹⁰ Der den krenkede er en dommer, argumenterer Slettan for at allmenne hensyn foreligger, og at påtale dermed bør reises for å innskjerpe straffebudet.¹¹ Lier er av samme oppfatning, og fremholder at denne typen vold av allmennpreventive hensyn bør forfølges i strafferettsapparatet.¹²

Langt flere voldshandlinger har blitt behandlet i det alminnelige straffeapparatet i Sverige enn i Norge. Det er ifølge Lier vanskelig å peke på en bestemt grunn. For at et område skal prioriteres av påtalemyndigheten må det bli rettet politisk oppmerksomhet mot problemområdet. Politisk oppmerksomhet oppnås gjerne ved særlig grove enkeltsaker eller ved flere alvorlige episoder på kort tid. Lier antar at dette ikke har skjedd i Norge, men at det har skjedd i Sverige. Når det oppstår politisk press for å påtale, blir det flere saker, som igjen fører til at det blir mange saker over tid. Det Norge sannsynligvis har manglet, er ifølge Lier, en utløsende voldsepisode som har ført til at publikum og politikere krever økt påtale av idrettsvold.

3.3 Bevissituasjonen

I strafferetten gjelder prinsippet om ”in dubio pro reo”. All rimelig tvil skal komme tiltalte til gode. Det er videre påtalemyndigheten som har bevisbyrden for at vilkårene for straff foreligger.

Det er imidlertid ikke alltid lett å fremskaffe bevis innenfor idretten. Idrettsmiljøer er ofte relativt lukkede med et ønske om størst mulig grad av selvstyre. Den irske jusproffesoren Jack Anderson skriver om idrettens ”omerta” (uskreven norm om ikke å sladre på

---

¹⁰ Slettan (1984) s. 257

¹¹ Slettan (1984) s. 257-258

¹² Lier (2007)

hverandre), og om hvordan dette fenomenet gjør bevisførselen svært vanskelig.¹³ Det alminnelige rettsapparat blir ikke ansett som en troverdig sanksjonsmyndighet av mange utøvere og ledere i idretten. Anderson viser til to irske saker hvor dommerne i sine domsgrunner gav uttrykk for frustrasjon over utøvernes mangel på samarbeidsvilje til å få fakta på bordet. Til og med konkurransedommerne som hadde bevitnet episodene vegret seg for å samarbeide.

Et annet problem er at publikums forklaringer ofte vil være farget av hvilket lag eller hvilken utøver de er supportere for. Forklaringene vil dermed ikke være fullt ut troverdige.¹⁴ Slettan argumenterer for at disiplinærorganer så vel som domstoler dermed må utvise forsiktighet ved bedømmelsen av slike vitnemål.¹⁵ Ved mange motstridende forklaringer, vil ifølge Lier, henleggelse på grunn av bevisets stilling ofte bli resultatet.¹⁶

Bevis for tiltaltes subjektive skyld vil være en ytterligere utfordring. Hva angår forsettlig skadeforvoldelse, er det bare gjerningsmannen selv som i sitt sinn vet om hensikten med en røff handling var å skade eller av idrettstaktisk art. Vurderingen av skyld, blir derfor å bedømme ut ifra de ytre omstendigheter. Ved vurderingen av om det forelå skadehensikt vil det også være interessant om det forelå omstendigheter ved forløpet som talte for hensikt, slik som forutgående regelbrudd eller personlig rivalisering, men heller ikke dette vil det være lett å føre bevis for.

---

¹³ Anderson (2000) s. 103

¹⁴ Wagnsson (1976) s. 185-186

¹⁵ Slettan (1984) s. 252

¹⁶ Lier (2007)

4 Hvilken betydning har det for skyldspørsmålet at en voldshandling har funnet sted i idrettssammenheng?

4.1 Innledning

Med skyldspørsmålet menes alle forhold som er nødvendig for å ta stilling til om straffeskyld er tilstede.¹⁷ I norsk rett opereres det med fire straffbarhetsbetingelser:

- 1) Det må finnes et straffebud som passer på handlingen.
- 2) Det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunn.
- 3) Det må foreligge subjektiv skyld hos gjerningsmannen.
- 4) Handlingen må være foretatt av en tilregnelig person.

Er disse vilkårene oppfylt for tiltalte, er han skyldig i overtredelse av det aktuelle straffebud. Pådratt straffeansvar kan imidlertid senere falle bort på grunn av foreldelse, benådning eller andre straffeopphørssgrunner.¹⁸

I dette kapitlet vil hvert vilkår behandles i lys av temaet voldshandlinger i idrettssammenheng. Som nevnt over vil ikke tilregnelighetsvilkåret bli behandlet. Det vil heller ikke spørsmålet om straffeskyld for forsøkshandlinger.

4.2 Lovskravet

4.2.1 De aktuelle straffebud

Det første straffbarhetsvilkåret går ut på at handlingen man ønsker å straffe for, omfattes av et straffebud. Straffeloven kapittel 22 omfatter ”forbrytelser mod Liv, Legeme og Helbred”. En rekke av straffebudene i dette kapitlet rammer handlinger som kan defineres som vold.¹⁹ De mest aktuelle straffebud er: § 228 om legemsfornærmelser; §§ 229 og 237

---

¹⁷ Hov (1999) s. 276

¹⁸ Andenæs (2004) s. 101

¹⁹ Se over under pkt. 1.3

om hhv. forsettlig og uaktsomme legemsbeskadigelser; §§ 231 og 238 om hhv. grove legemsbeskadigelser og uaktsomme grove legemsbeskadigelser, og §§ 233 og 239 om hhv. forsettlig og uaktsomt drap.

Ved siden av disse straffebudene, inneholder straffeloven kapittel 22 en bestemmelse som skjerper straffansvaret ved forsettlig legemskrenkelser; § 232. Bestemmelsen skjerper for eksempel straffansvaret hvis volden er utført med ”særlig farlig redskap”.

Kapittel 22 inneholder også en lovfestet straffefrihetsgrunn i § 235; straffefrihet for legemsfornærmelse (§228) og legemsbeskadigelse (§229) hvis fornærmede har samtykket. Spørsmålet om samtykke vil bli behandlet grundig nedenfor.

4.2.2 Straffebudenes anvendelse i idrettssituasjoner.

På idrettsarenaen kan hele spekteret av voldshandlinger forekomme, fra legemsfornærmelse til drap. Gjerningsstedet vil i utgangspunktet ikke ha noen betydning for om den objektive gjerningsbeskrivelse i straffebudene er overtrådt. Som tidligere nevnt, forekommer vold i varierende grad hyppig i mange idretter. Objektivt sett er derfor straffebudet i straffeloven § 228 om legemsfornærmelse overtrådt svært ofte.

Ved avgjørelsen av hvilket straffebud som skal anvendes har to forhold særlig betydning; Hvor stor skade som objektivt sett er påført fornærmede, og hvor stor del av skadefølgen som dekkes av gjerningsmannens subjektive skyld.

Straffeloven § 228 inneholder flere straffalternativer. Den straffbare handling bedømmes under visse forutsetninger som mer alvorlig hvis legemsfornærmelsen har ført til skade, betydelig skade eller død.

Samme struktur finnes i § 229 om legemsbeskadigelse, men her må forsettet også omfatte skaderesultatet. I § 231 om grove legemsbeskadigelser må forsettet omfatte den betydelige skaden og i § 233 om drap må forsettet omfatte dødsfølgen.

Avgjørelsen av hvor stor skade fornærmede har blitt påført er objektiv. At skaden har funnet sted på en idrettsarena får derfor ikke betydning for dette spørsmålet. Sondringen mellom de forskjellige skadefølgene vil derfor ikke omtales noe videre i denne avhandlingen.

4.2.3 Straffeskjerpende omstendigheter

Straffeloven §§ 232 og 238 inneholder momenter som forhøyer strafferammen. Første alternativ i § 232 forhøyer strafferammen der handlingen er utført på en ”særlig smertevoldene Maade”. Dette alternativet er mest aktuelt ved tortur og lignende handlinger hvor den straffbare handling foregår over lengre tid.²⁰ Det kan vanskelig tenkes eksempler hvor dette alternativet er aktuelt i idrettssammenheng.

Heller ikke andre alternativ om ”gift eller andre Stoffe” er særlig aktuelt for idrettsvold.

Tredje alternativ forhøyer strafferammen der legemskrenkelsen utføres med ”Kniv eller andet særlig farlig Redskab”. Bruk av kniv er neppe særlig aktuelt i idrettssammenheng. Det finnes imidlertid en god del idretter som bruker hjelpemidler som kan anvendes på en farlig måte. Redskaper som skistaver, ishockeykøller og baseball-balltrær kan utgjøre farlige våpen hvis de blir misbrukt. Bratholm skriver at for at en handling skal rammes av § 232, kreves etter omfattende rettspraksis at den *konkrete bruken* er farlig.²¹ Bratholm nevner som eksempel at en skistav brukt som slagvåpen neppe er å betrakte som ”særlig farlig Redskab”. Høyesterett har imidlertid uttalt at en skistav anvendt som stikkvåpen omfattes.²²

---

²⁰ Bratholm (1995) s. 580

²¹ Bratholm (1995) s. 581, Andenæs (1996) s. 72

²² Rt. 1980 s. 499

Det skal også legges vekt på hvilken kroppsdel redskapet blir brukt mot.²³ I en ishockeykamp er spillerne godt beskyttet på kroppen. Et kølleslag mot kroppen vil derfor neppe kunne betraktes som ”særlig farlig”. Mange utøvere spiller imidlertid uten beskyttelse foran ansiktet. Bruker man ishockeykølla mot ansiktet er skadepotensialet stort. Dette gjelder særlig hvis den korte enden av kølla støtes mot ansiktet. Ved slike angrep er skadepotensialet på tenner, nese og øyne stort. Mye taler for at slik bruk av en hockeykølle vil kunne rammes av § 232.

Erfarne kampsportutøvere er grundig opplært i å skade andre mennesker på forskjellige måter. Det kan stilles spørsmål om disse utøverne i seg selv kan ansees for å være ”særlig farlig redskap”. Amerikansk rettspraksis har lagt vekt på om tiltalte har kampsporterfaring ved vurderingen av om hender og føtter kan ansees for å være ”deadly weapons”.²⁴ At utøvere i kampsport kan utføre like store skader med hender og føtter som andre mennesker kan gjøre med våpen, taler for at utøveren i seg selv er et ”særlig farlig redskap”. En forutsetning må selvsagt være at kunnskapene innenfor kampsporten er tatt i bruk ved den aktuelle voldsutøvelsen. Meningen med bestemmelsen i § 232 er å skjerpe straffen der volden på grunn av særlige omstendigheter er mer farlig enn under normale forhold.²⁵ God kunnskap i kampsport må kunne sies å være en slik særlig omstendighet og dermed falle innenfor det området bestemmelsen tar sikte på å dekke.

Et argument mot å anvende alternativet om ”særlig farlig redskap” i § 232 på denne situasjonen er at det virker fremmed å omtale deler av en persons kropp som et ”redskap”. Ordet ”redskap” gir inntrykk av at det må dreie seg om en fysisk gjenstand utover kroppen til skadevolderen som anvendes ved voldsutøvelsen. Andenæs er av den oppfatning at ordlyden her taler mot en anvendelse av § 232 om ”særlig farlig redskap”.²⁶ Han anvender

---

²³ Bratholm (1995) s. 581

²⁴ Dixon v State (1992, Fla App D5) 603 So 2d 570 og Commonwealth v Marrero (1984) 19 Mass App 921, 471 NE2d 1356

²⁵ Bratholm (1995) s. 579

²⁶ Andenæs (1996) s. 73 (i petit)

karateslag som eksempel på en handling som ikke kan ansees for å være bruk av ”særlig farlig redskap” da den er utført med tørre never. Norske domstoler synes ikke å ha tatt uttrykkelig stilling til dette spørsmålet. Med støtte i Andenæs sine uttalelser, taler mye for at det vil bli anvendt en alternativ straffeskjerpingsbestemmelse for å ramme den spesielle faresituasjonen som oppstår når skadevolderen i seg selv må ansees som særlig farlig. Straffeskjerpelse vil eventuelt kunne forsvares ut ifra § 232 siste alternativ. Da det foreligger en alternativ bestemmelse, vil domstolen neppe tolket begrepet ”redskap” utvidende hvis problemstillingen skulle komme opp. Etter dette kan en kampsportutøver neppe i seg selv ansees for å være ”særlig farlig redskap” i straffelovens forstand.

Siste alternativ i § 232 omfatter ”særlige omstendigheter”. I siste punktum angir bestemmelsen en del momenter som det skal legges vekt på ved vurderingen av om det foreligger ”særlige omstendigheter”. Momentene er: 1) Om overtredelsen er begått mot en forsvarsløs person, 2) om den er uprovosert, 3) om den er begått av flere i felleskap og 4) om den har karakter av mishandling. Ved avgjørelsen skal det foretas ”en totalvurdering av alle sider ved overtredelsen”.²⁷ Også dette alternativet er aktuelt i idrettssituasjoner spesielt i lagidretter hvor lagkamerater medvirker til voldsbruken. Som nevnt er alternativet aktuelt der voldsutøveren har kampsportkompetanse.

4.2.4 Innskrenkende tolkning av straffebud

Straffebud er med hensikt formulert generelt. Lovgiveren tar sikte på å ramme et ubestemt antall situasjoner som kan oppstå i fremtiden. En naturlig følge av dette er at en rent språklig forståelse går videre enn lovens fornuftige mening.²⁸ Når et tilfelle som språklig omfattes av straffebudet, likevel ikke straffes, kan det være flere grunner til dette. Blant annet kan det foreligge straffrihetsgrunner som legaliserer handlingen. Visse straffefrihetsgrunner er lovfestet, som f. eks nødverge, nødrett og samtykke i visse situasjoner.

---

²⁷ Ot.prp. nr. 79 (1988-89) s. 46

²⁸ Slettan (1997) s. 75

Andre straffefrihetsgrunner kommer ikke til uttrykk i straffeloven. Andenæs betegner disse som ”resultatet av en anvendelse av alminnelige prinsipper om innskrenkende lovtolkning.”²⁹

Der domstolene tolker straffebud innskrenkende, kommer dette av at domstolen ikke anser den foretatte handling som rettsstridig.³⁰ Dette betegnes ofte som den generelle ”rettsstridsreservasjonen”. Manglende rettsstrid kan være begrunnet i forskjellige hensyn. Nedenfor skal jeg behandle noen hensyn som kan begrunne innskrenkende tolkning i lys av idrettssituasjonen.

4.2.4.1 Materiell atypisitet

Andenæs bruker termen formell typisitet om alle handlinger som språklig sett omfattes av straffebudet.³¹ Om atferden i tillegg rammes av straff, er ifølge Andenæs et helt annet spørsmål. Handlinger som virker fremmede å la omfattes av den formelle typisitet er i utenlandsk teori beskrevet som de materielt atypiske handlinger.³² Man sier at handlingen ”dekkes av lovens ord, men ikke av dens mening”.³³ For å ta standpunkt til om dette er tilfellet, bør man ifølge Bratholm legge vekt på om handlingen er etisk forsvarlig ut fra den alminnelige oppfatning i samfunnet.³⁴ Andenæs bruker en lignende formulering og fremholder at det avgjørende for tolkningsprosessen blir handlingens ”samfunnsmessige forsvarlighet”.³⁵ Ifølge Bratholm må man i vurderingen legge vekt på konsekvensene av om et bestemt forhold skal utelukke rettsstrid. Hvis det for eksempel vil bidra til å undergrave effektiviteten av et straffebud å gjøre unntak ut fra konkrete rimelighetshensyn, er dette et argument for ikke å godta at forholdet utelukker rettstrid.

---

²⁹ Andenæs (2004) s.150-151

³⁰ Andenæs (2004) s. 157

³¹ Andenæs (1942) s. 175 ff.

³² Graae (1997) s. 96 og Agge (1964) s. 329

³³ Andenæs (1942) s. 198-199

³⁴ Bratholm (1980) s. 90

³⁵ Andenæs (2004) s. 157

De fleste vil være enige i at idretten er et samfunnsnyttig fenomen. Idretten bidrar til helsegevinster og underholdning for millioner av mennesker. Når vold utøves på idrettsbanen, er dette i de fleste tilfeller et nødvendig onde for at idretten skal utøves på en måte som er underholdene. Hvilken grad av vold som fra samfunnets side aksepteres, vil variere fra idrett til idrett. Konkurransereglene vil her være et naturlig utgangspunkt for grensen, da det er med disse reglene som forutsetning at utøvere deltar i idretten og publikum ser på idretten. Utføres voldshandlinger som er i overensstemmelse med reglene, vil dette neppe vekke sterke reaksjoner hos publikum eller spillere. Selv om voldshandlinger er regnet som et av vårt samfunns mest uakseptable gjerninger, vil det neppe undergrave effektiviteten av forbudene i straffeloven kapittel 22 å la idrettsutøvere agere i samsvar med den aktuelle idretts regler. Dette taler for at idrettshandlinger i samsvar med reglene neppe kan ha vært handlinger som det fra lovgivers side har vært meningen å ramme med forbudene i straffeloven. Mye taler derfor for at for disse handlingers vedkommende, bør straffebudene i kapittel 22 tolkes innskrenkende da handlingene faller utenfor straffebudenes materielle typisitet.

I idretten skjer det ofte at regler blir brutt. I de fleste tilfeller blir disse handlingene sanksjonert av en konkurransedommer med sanksjoner som advarsler, frispark, utvisninger osv. At regler blir brutt er en konsekvens av idrettens karakter som konkurranse mellom mennesker som har et sterkt ønske om å vinne. Utøvere ønsker å komme godt ut av sine konkurranser og vil dermed ofte ta visse sjanser for å lykkes. Dette er et faktum som sannsynligvis både utøvere i idretten, og publikum, forstår og aksepterer. Mye taler derfor for innskrenkende fortolkning av straffebudene om vold også i tilfeller av lettere regelbrudd. Jo grovere handlingen er, jo mindre grad av aksept vil man få fra samfunnet og andre utøvere. Jo mindre aksept som foreligger, jo mer betenkelig er det å tolke straffebudene innskrenkende for den foretatte handling.

Weistart og Lovell argumenterer for at hva publikum aksepterer av voldsbruk er et relevant moment for grensdragningen ved at "one must articulate the point at which the public

would no longer condone violence on the sports field”.³⁶ Forfatterne medgir imidlertid at det er vanskelig å reelt sett identifisere i hvilken grad en gitt handling er mer eller mindre akseptert blant publikum. Handlinger som kun er motivert i å skade motstander vil nok imidlertid i stor grad bli fordømt både av publikum og av andre utøvere. Å akseptere slike handlinger, vil videre svekke den beskyttelsen alle mennesker, inkludert idrettsutøvere, har krav på gjennom straffebudene i straffeloven kapittel 22. Aksept av slike handlinger vil også kunne sende uheldige signaleffekter ut til publikum og dermed svekke den allmennpreventive virkningen av straffebudene. Siden idretten tilsikter å være en positiv opplevelse både for utøverne og publikum, ville det verken være til idrettens eller samfunnets beste å akseptere disse handlingene. Her bør det derfor ikke tillegges noen betydning for tolkningsresultatet at handlingen fant sted på en idrettsarena.

4.2.4.2 Den tillatte risiko

Innskrenkende tolkning av straffebud kan også begrunnes med at handlingene dekkes av den såkalte tillatte risiko.³⁷ Andorsen omtaler slike handlinger som ”risikolovlige” eller ”sosialadekvate”.³⁸ Samfunnet godtar visse former for farlige aktiviteter fordi det ville utgjøre altfor store inngrep i enkeltpersoners handlefrihet hvis slik virksomhet skulle være straffbar.³⁹ Ved vurderingen av hva som utgjør en tillatt risiko, må friheten for den enkelte veies mot de ulemper friheten kan få for andre.⁴⁰ Slettan skriver at et eventuelt samtykke fra skadelidte vil tale for at handlingen ligger innenfor den tillatte risiko. Både handlingens art og dens formål er av betydning.⁴¹ Handlinger vil ikke bli straffbare så lenge de holder seg innenfor de vanlige grenser for handlefriheten. Dette gjelder, i følge Andenæs også der den er foretatt i skadehensikt eller av andre lasteverdige grunner.

---

³⁶ Weistart (1979) s. 186

³⁷ Slettan (1997) s. 79

³⁸ Andorsen (1998) s. 590

³⁹ Slettan (1997) s. 78

⁴⁰ Bratholm (1980) s. 41

⁴¹ Andenæs (2004) s. 158-159

Spørsmålet her blir dermed om voldshandlinger på idrettsbanen kan sies å ligge innenfor den tillatte risiko. Der handlingene holder seg innenfor konkurransereglene, kan man argumentere for at denne dekkes av den tillatte risiko som alle idrettsutøvere aksepterer ved sin deltagelse. Disse handlingene er av karakter ordinære, og alminnelig akseptert både blant utøvere og i samfunnet ellers. Utøvere kan sies å ha samtykket i voldshandlinger innenfor reglene. Dette taler også for at den tillatte risiko omfatter handlinger som ikke bryter konkurransereglene.

Der det foreligger brudd på konkurransereglene, blir det vanskeligere å forsvare innskrenkende tolkning på grunnlag av tillatt risiko. På dette området er det større grad av tvil om samtykket dekker de voldsomme handlingene. Samtidig vil det neppe være universell aksept for at selv de minste regelbrudd kan godtas. I disse tilfellene passer læren om materiell atypisitet bedre for å begrunne innskrenkende tolkning av straffeбудene.

4.3 Kravet om skyld

4.3.1 Rettslige utgangspunkter

For å straffedømmes for voldshandlinger er det ikke tilstrekkelig at gjerningsmannen har skadet et menneske. For at en handling skal være straffverdig, må den være begått med en viss grad av skyld. Skylden må foreligge i gjerningsøyeblikket og må etter det såkalte dekningsprinsippet dekke alle momenter i gjerningsbeskrivelsen.⁴² Et eksempel på en sak hvor dette ikke var tilfellet var da Espen "Shampoo" Knutsen traff en liten jente som satt på tribunen i hodet med en puck under en NHL-kamp.⁴³ Hun døde av skadene hun pådro seg. Objektivt sett begikk han dermed et drap. Grunnen til at det allikevel er utelukket å straffe ham for episoden, er at det var et uhell, hvor vilkårene for subjektiv straffeskyld ikke var oppfylt.

---

⁴² Rt. 1983 s. 682, Andenæs (2004) s. 221

⁴³ <http://espn.go.com/nhl/news/2002/0320/1354787.html>

Hvilken grad av skyld som kreves for å straffedømme for voldshandlinger varierer. For bestemmelsene i straffeloven §§ 228-233 kreves det at gjerningsmannen har utvist forsett, jfr. hovedregelen i straffeloven § 40.

Straffebudene i §§ 228, 229 og 231 inneholder regler om utvidelse av strafferammen der handlingen hadde visse uforsettlige følger. I forhold til følgen, er det tilstrekkelig at gjerningsmannen har utvist det som i teorien omtales som culpa levissima, jfr. straffeloven § 43.⁴⁴

For straffebudene i §§ 237 og 239 er skyldkravet uaktsomhet.

4.3.2 Forsettlige voldshandlinger

4.3.2.1 Forsett – rettslige utgangspunkter

Hva som ligger i forsettsbegrepet, defineres ikke i gjeldende straffelov. Begrepets meningsinnhold har derfor måttet defineres ut ifra teori og rettspraksis. Ny straffelov er under bearbeidelse. Den alminnelig delen er vedtatt av Stortinget, men enda ikke ikraftsatt. I straffeloven (2005) § 22 defineres forsettsbegrepet. Denne bestemmelsen gjenspeiler rettstilstanden slik den antas å være i dag.⁴⁵ Forsett foreligger ifølge § 22 i tre tilfeller: For det første der gjerningsmannen ”handler med hensikt om å oppfylle gjerningsbeskrivelsen i et straffebud”; for det andre der gjerningsmannen ”handler med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig oppfyller gjerningsbeskrivelsen i et straffebud”; og for det tredje der gjerningsmannen ”regner det som mulig at handlingen oppfyller gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, og bestemmer seg for å foreta handlingen selv om

---

⁴⁴ Andenæs (2004) s. 226

⁴⁵ NOU 1992: 23 s. 117

gjerningsbeskrivelsen med sikkerhet eller mest sannsynlig skulle bli oppfylt”. Det siste alternativet omtales vanligvis som *dolus eventualis*.⁴⁶

4.3.2.2 Forsett i idrettssituasjoner

På idrettsbanen, som ellers i samfunnet, forekommer det voldshandlinger hvor volden er selve poenget med handlingen. I de fleste tilfeller er imidlertid ikke dette tilfellet. En stygg fotballtakling har som regel ikke til hensikt å skade motspilleren, men å få motstanderen til å miste ballen. Hvis en idrettsutøver på idrettsbanen tilsikter å skade sin motstander, er kravet til forsett oppfylt. Her vil idrettssituasjonen ikke ha noen betydning for skyldvurderingen.

Forsett foreligger som nevnt også med hensyn til de omstendigheter ved handlingen som utøveren har regnet med som sikre eller overveiende sannsynlige. Ved vurderingen, er sannsynlighetsgraden som gjerningsmannen regnet med avgjørende.⁴⁷ Forarbeidene til den nye straffeloven legger til grunn at kravet til ”overveiende sannsynlig” er oppfylt dersom resultatet fremsto som ”mest sannsynlig”.⁴⁸ Avgjørende blir derfor om gjerningsmannen så det skadelige resultat som mer sannsynlig enn det motsatte.

Det kan spørres om hva slags betydning idrettssituasjonen har for denne vurderingen. Når man skal bevise skyld kan man ikke vite hva som har foregått i skadevolderens sinn på gjerningsøyeblikket. Som Jack Anderson skriver: ”The emotions of the competitive, motivated athlete on the field of play will always be difficult to reconcile with the objective, sober atmosphere of the courtroom”.⁴⁹ Det faktum at en handling har skjedd

---

⁴⁶ NOU 1992: 23 s. 117

⁴⁷ Disse prinsippene ansees som fastslått i rettspraksis, se for eksempel Rt. 1911 s. 559, Rt. 1920 s. 845, Rt. 1945 s. 273, Rt. 1947 s. 248 og Rt. 1969 s. 941. Om dette, se også Andenæs (2004) s. 234

⁴⁸ NOU 1992: 23 s. 115 og NOU 2002: 4, jfr. utk. § 3-9

⁴⁹ Anderson (1998) s. 73

impulsivt utelukker ikke forsett i følge rettspraksis.⁵⁰ I mangel av en tilståelse er man henvist til å trekke slutninger fra de ytre omstendigheter.⁵¹ En rekke momenter kan her taes i betraktning.

For det første er det relevant om handlingen lar seg forsvare ut ifra den aktuelle idrettens konkurranseregler. Hvis en utøver holder seg innenfor reglene, kan dette tale for at hensikten med handlingen var sportslig begrunnet i utøverens sinn, og ikke begrunnet i å skade motstanderen. Idrettsutøvere blir som regel grundig opplært i idrettens regler før de konkurrerer. Handlinger som er innenfor disse reglene utføres mange ganger nærmest automatisk uten at utøveren gjør seg tanker om at han skader motstanderen. En fotballtakling hvor spilleren treffer ballen først, kan allikevel skade motstanderen sterkt. Her har imidlertid skadevolderen vært fokusert på ballen og ikke på motspilleren. Skademuligheten har sannsynligvis ikke vært vurdert hos gjerningsmannen.

For det andre er det relevant om handlingen lar seg forsvare ut ifra taktiske vurderinger. Som Malmsten skriver: ”För att betona nyttoeffekternas relevans, krävs för att den skall anses tillåten, att gärningen företagits med ett godtagbart gärningsskäl. Förenklat innebär det at man måste fråga sig om den skadevållande handlingen utförts för att uppnå ett enligt en objektiv bedömning godtagbart idrottslig syfte eller om den styrts av andre (i dette sammanhang ovidkommande) skäl”.⁵² Innøvde taktiske manøvrer går som regel nærmest automatisk på banen.

Hvis en handling kan forsvares ut ifra idrettens idé, taler dette for at det voldelige resultatet ikke, for utøveren, har fremstått som sannsynlig da normalen er at konkurranser utføres uten stygge skader. En ishockeyspiller som har taklet motspillere tusenvis av ganger uten stygge skader, anser neppe risikoen for skade som mer sannsynlig enn det motsatte. Man

---

⁵⁰ Rt. 1974 s. 66

⁵¹ Andenæs (2004) s. 240. Slutninger trekkes også ut ifra de ytre omstendigheter i Roy Amundsen saken på side 4. Dommen henviser til Andenæs

⁵² Malmsten (2000) s. 122

kan selvfølgelig tenke seg unntak med særlig stygge taklinger, men i disse tilfellene er det oftest mer naturlig å vurdere handlingen som utført med skadehensikt og dermed utført forsettlig uansett hvilken risiko skadevolderen tenkte seg for skadeutfallet.

For det tredje er det relevant om handlingen skjer i en opphetet situasjon som en integrert del av spillets flyt. I disse situasjoner er det sjelden nærliggende for en spiller å tenke over andre konsekvenser av sine handlinger enn de rent sportslige. Dette gjelder særlig lagidretter med mange spillere hvor det ikke er så lett for en enkelt utøver å ha full oversikt.

Etter dette, er det ikke lett å statuere sannsynlighetsforsett for handlinger som for en gitt idrett fremstår som typiske. I rettspraksis har også mindre typiske handlinger blitt ansett som uforsettlige. I Tommie Eriksen-saken var et av spørsmålene om Eriksen kunne domfelles for legemsbeskadigelse av en tilskuer etter at han slang restene av sin ødelagte ishockeykølle opp på tribunen og dermed skadet en tilskuer.⁵³ Eriksen ble frikjent for legemsbeskadigelse etter straffeloven § 229 med begrunnelsen at han ikke hadde utvist forsett. Retten la vekt på at han ikke så opp mot publikum og at det virket som om han var i sin egen verden. Lagmannsretten la dermed til grunn at Eriksen ikke tenkte lenger enn til at han ville kaste og dermed kvitte seg med kølla. Lagmannsretten kom imidlertid til at det forelå uaktsomhet, slik at Eriksen ble straffedømt etter straffeloven § 237.

Dommen taler altså for at forsettsvurderingen for utøvere som ”er i sin egen verden” på idrettsarenaen ikke nødvendigvis vil være like streng som for de mer normale omgivelser, da idrettsutøvere er i en situasjon hvor de ikke alltid tenker særlig mye over konsekvensene av deres handlinger.

Forsett kan også statueres i tilfeller hvor gjerningsmannen ikke har ansett skaderesultatet som det mest sannsynlige utfallet. Læren om den positive innvilgelsesteori har fått bred aksept både i rettspraksis og fra lovgiverhold, ved at den er tatt inn i ny straffelov § 22,

---

⁵³ LB-1996-449

første ledd bokstav c). Slik teorien er fremstilt i den nye straffeloven, kreves det for å statuere forsett, at gjerningsmannen ”regner det som mulig at handlingen oppfyller gjerningsbeskrivelsen i et straffebud”. Det kreves videre at gjerningsmannen ”bestemmer seg for å foreta handlingen selv om gjerningsbeskrivelsen med sikkerhet eller mest sannsynlig skulle bli oppfylt”.

Det er trolig i denne kategori de fleste eksemplene på forsettlig idrettsvold faller. For det første kreves altså at gjerningsmannen må regne resultatet som ”mulig.” De fleste idrettsfolk er kjent med at voldsomme handlinger i idretten kan føre til skader. I boksing hører man stadig om skader på nese, øyne og tenner. Disse skadene er allment kjent i boksemiljøet. Her fremstår altså resultatene som mulige. Man ser en rekke ganger at fotballspillere bæres av banen etter stygge taklinger. Fotballspillere er derfor klar over at skader er mulig også ved taklinger som ikke bryter spillets regler. Det hører trolig med til unntakene at en spiller ser på skade som sannsynlig, men at skade er mulig, er nok en kjensgjerning blant fotballspillere.

Hvor omfattende skader som ansees som mulige vil antagelig variere en del fra idrett til idrett. Her må det foretas en vurdering av hvor fysisk en idrett er og hva slags skadehistorikk skadevolderen hadde grunn til å være kjent med. Skadepotensialet ved reglementerte handlinger i bryting er mindre enn potentialet i boksing. I de fleste idretter som drives her til lands skal det imidlertid mye til for at en dødsfølge eller en betydelig skade, ligger innenfor det idrettsutøvere ser på som mulig. I situasjoner hvor disse følgene forekommer, skal det trolig mye til for at handlingen er å anse som forsettlig hvis det ikke kan bevises at de ekstreme følgene er tilsiktet og dermed kommer under kategorien hensiktsforsett.

Det andre vilkåret som må være oppfylt etter den positive innvilgelsesteori er at gjerningsmannen bestemmer seg for å foreta handlingen selv om gjerningsbeskrivelsen med sikkerhet eller mest sannsynlig skulle bli oppfylt. Ofte formuleres problemstillingen slik at

man spør om gjerningsmannen har ”tatt følgen med på kjøpet”.⁵⁴ I idrettssituasjoner og spesielt innen toppidretten er sluttresultatet ofte overordnet enkelthandlingene i konkurransen. I håndball ser man ofte angrepsspillerne kaste seg fremover for å trenge igjennom muren av forsvarere. Her er det klart at man kan treffe motspillerne med stor kraft. Denne faren er noe angrepsspillerne tar med på kjøpet. Selv om fotballtaklinger gir en viss risiko for skade, ansees det som helt legitimt å utføre disse i fotballen. Så lenge fotballspilleren sikter på ballen, reises det sjeldent kritikk mot han ved skadelige resultater av taklingen. Man kan i mange idretter nærmest snakke om en kollektiv enighet om at de skadevoldende resultater tas med på kjøpet. Man snakker videre om stadig mer penger i idretten. Kalkulert risikable handlinger kan på grunn av dette bli en følge ved at utøvere som er villig til å gå lengst, når lengst. Denne problemstilling henger også sammen med forhold på skadelidtes side. Man snakker om at man samtykker i å bli utsatt for en viss grad av vold.⁵⁵

Selv om det også her må det trekkes en grense mot de mest alvorlige konsekvensene, vil dermed også teoriens andre vilkår for være oppfylt i idrettssituasjoner. Følgelig vil kravene til *dolus eventualis* ofte foreligge ved skader som en utøver påfører en annen utøver i konkurransesammenheng.

4.3.3 Uforsettlige følger i idretten

Bestemmelsene i straffeloven §§ 228, 229 og 231 inneholder flere straffealternativer. Strafferammen øker avhengig av hvor alvorlig følge voldshandlingen har fått. Hva angår disse følgene er det ikke nødvendig med forsett. Etter dagens ordning er det tilstrekkelig at skadevolderen ”kunde have indsett Muligheden af en saadan Følge” jfr. straffeloven § 43. Hvis følgen er forsettlig, skal imidlertid den strengeste av straffebudene som dekkes av forsettet anvendes. Forelå det f. eks hensikt om å skade, er det § 229 som skal anvendes og ikke § 228 med skadefølge.

---

⁵⁴ Andenæs (2004) s. 237

⁵⁵ Mer om dette under pkt. 4.5.2 i avhandlingen.

I den nye straffeloven kreves simpel uaktsomhet for følgene, jfr. ny straffelov § 24. Da den nye straffeloven enda ikke har trådt i kraft, vil drøftelsen i dette avsnittet behandle spørsmålet i lys av gjeldende straffelov.

På idrettsbanen utfører man mange handlinger nærmest på impuls uten å reflektere over hva slags konsekvenser de enkelte handlinger kan ha for konkurrenter. Hva angår kravet til culpa levissima etter § 43, kreves det imidlertid ikke at utøveren har tenkt over konsekvensene, men at han *kunne* tenkt seg de.

Rettspraksis har gitt uttrykk for at det ikke er tilstrekkelig at gjerningsmannen kunne innse muligheten av følgen, men at også årsaksforløpet må være påregnelig.⁵⁶ Dette tilleggsvilkåret kan nok få betydning for en del skader på idrettsbanen som skjer på grunn av medfødte svakheter, slitasjeskader som ved ytterligere påkjenning vil kunne utvikle seg til akutte skader osv. Det forventes for eksempel at en bryter skal tåle å falle hardt på bakken i det han kastes. Brytere kan nok tenke seg at høytflygende teknikker kan få skadelige følger, men de er også grundig opplært i riktig fallteknikk for å unngå skade. Hvis en motstander skulle dø som følge av en svakhet i nakken, ville det neppe kunne statueres culpa levissima for denne følgen, selv om noen få slike dødsfall har rammet idretten tidligere.

I Rt. 1978 s. 1301, omtales en sak hvor tiltalte hadde utført brytegrepet ”full nelson”. Dette innebærer å stikke sine hender under en persons armhuler og fatte hendene i et foldet grep rundt nakken. Tiltalte hadde videre presset til slik at det oppsto store skader på tiltaltes nakke og rygg etterfulgt av død på grunn av komplikasjoner. Det ble funnet bevist at en slitasjeskade i fornærmedes nakkevirvelsøyle hadde medvirket til de alvorlige konsekvensene. Høyesterett kom her til at tiltalte ikke kunne innse skaderisikoen. Hendelsen fant ikke sted på en idrettsarena, men hadde den gjort det, ville resultatet sannsynligvis blitt det samme.

---

⁵⁶ Se Rt. 1984 s. 1325. Se også Bratholm (1995) s. 555

Med tanke på at det med stor hyppighet forekommer legitime legemskrenkelser i idrett, ville det ramme svært hardt for idrettsutøvere om alvorlige upåregnelige følger skulle blitt en straffeskjerpende faktor i de situasjoner hvor det er anledning til å straffe etter straffeloven §§ 228 eller 229.

Ved vurderingen, er det avgjørende om gjerningsmannen kunne ha innsett muligheten for skade. Siden vurderingen er subjektiv vil man derfor måtte ta hensyn til hans kunnskaper, erfaring osv.⁵⁷ En erfaren ishockeyspiller vil etter denne målestokk forventes å kjenne bedre til konsekvenser av forskjellige taklinger enn det en ung og uerfaren hobbysspiller vil gjøre.

4.3.4 Uaktsomhetsvurderingen i lys av idrettssituasjonen

4.3.4.1 Uaktsomhet – Rettslige utgangspunkter

For uaktsomme handlinger kan feilen ofte ligge i at den handlende ikke har hatt den nødvendige kontroll over sine bevegelser.⁵⁸ Man sonderer i teorien mellom bevisst og ubevisst uaktsomhet. Bevisst er uaktsomheten når gjerningsmannen er klar over at han tar en risiko, ubevisst er den når faremuligheten overhodet ikke er i hans tanker.⁵⁹ Sondringen mellom disse to typene er ikke alltid enkel. Straffelovens uaktsomhetsbestemmelser rammer begge former for uaktsomhet. Straffeloven av 1902 inneholder ingen definisjon av begrepet uaktsomhet. I den nye straffeloven er uaktsomhet definert i § 23. I forarbeidene til bestemmelsen presiseres det at forslaget ikke tar sikte på å endre innholdet i uaktsomhetsvurderingen etter gjeldende rett.⁶⁰ § 23 taler om uaktsomhet i tilfeller hvor det handles ”i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område” bestemmelsen krever også at gjerningsmannen ”ut fra sine personlige egenskaper kan bebreides”. I forarbeidene er det

---

⁵⁷ Jfr. for eksempel Rt. 1973 s. 911, Rt 1978 s. 1301 og Rt. 1984 s. 1325

⁵⁸ Andenæs (2004) s. 243

⁵⁹ Andenæs (2004) s. 243

⁶⁰ NOU 1992: 23 s. 119

understreket at man fortsatt i stor grad må bygge på rettspraksis og teori ved uaktsomhetsvurderingen.⁶¹ Her, som for forsett, gjelder dekningsprinsippet. Uaktsomheten må derfor dekke også de følger som den skadevoldende handling får. Videre må det foreligge årsakssammenheng mellom feilen og skaden.⁶²

4.3.4.2 Uaktsomhet i idretten

Uaktsomhetsbedømmelsen må alltid foretas på grunnlag av den individuelle situasjon.⁶³ Spørsmålet blir hva slags krav som stilles til idrettsutøvere når det gjelder aktpågivenhet. I Høyesterett, ble en 16 år gammel ungdom kjent skyldig i uaktsom legemsbeskadigelse etter straffeloven § 237.⁶⁴ Han kjørte slalåm i en bakke hvor det var mange folk tilstede. 16-åringen hadde kjørt rett utfor og i stor fart. Han kolliderte med en 6-årig pike som ble påført skader. Høyesterett uttalte at 16 åringen ”ved sin kjøring gikk utenfor det som gjelder som norm for forsvarlig opptreden i alpine bakker”.

I sin aktsomhetsvurdering vektla Høyesterett for det første at det aktuelle området av bakken krevde en større grad av forsiktighet da det var mange unge og uerfarne som kjørte der i tillegg til at partiet var uoversiktlig. Et viktig moment er derfor den konkrete risiko ved skadetidspunktet sammenholdt med skadevolderens atferd. I denne saken var altså ikke tilstrekkelig aktsomhet utvist forholdene tatt i betraktning.

For det andre ble det lagt vekt på at skivettreglene ble brutt ved kjøringen idet han kjørte rett nedover bakken i såkalt hockey-stilling. På områder hvor det finnes sikkerhetsregler må man sette seg inn i disse og etterleve dem. Brudd på slike sikkerhetsregler er et moment som taler sterkt for uaktsomhet.

---

⁶¹ NOU 1992: 23 s. 119

⁶² Andenæs (2004) s. 251

⁶³ Andenæs (2004) s. 247

⁶⁴ Rt. 1989 s. 1372

Et tredje moment som ble vurdert var utøverens alder. En stor andel av idrettsutøverne er unge mennesker. Høyesterett har uttalt at det ikke er rimelig å straffe ungdommer fordi de ikke har vist samme omtanke som voksne.⁶⁵ Man kan etter dette ikke forvente at handlinger på idrettsbanen fra unge mennesker er like aktpågivende som for voksne. Utøveren i slalåmdommen var 15 år gammel ved hendelsen. Høyesterett kom til at alderen ikke unnskyldte kjøringen i dette tilfellet.

Også andre momenter enn de som ble trukket inn i den omtalte dommen, kan tenkes vurdert, blant annet utøverens erfaring. En profesjonell fotballspiller kan med stor presisjon treffe ballen i sklitakling, mens en nybegynners takling har et større skadepotensiale. En vil derfor kunne kreve at nybegynnere viser større grad av forsiktighet ved manøvrer som ligger utenfor deres ferdighetsnivå. Paralleller kan trekkes til bilførere som på grunn av svekket syn eller hørsel er mer utsatt for å volde skade en andre. Høyesterett har kommet til at vedkommende da må innrette sin kjøring etter dette.⁶⁶

Et annen moment er hvor god tid den handlede hadde på seg til å vise aktpågivenhet. Som nevnt over er idrettsutøvere ofte i svært pressede situasjoner. Tidsmomentet vil derfor ofte virke til den handledes fordel da utøverne ofte har svært liten tid på seg til refleksjon.

Også ved uaktsomhetsvurderingen kan forholdet til konkurranseregler og idrettens sedvane ha betydning for vurderingen. Bryter man disse normene, vil dette være et moment som taler for at det foreligger uaktsomhet ved den skadevoldende handling. Konkurranseregler kan i mange tilfeller også ha karakter av å være sikkerhetsregler. Som nevnt over har brudd på sikkerhetsregler stor betydning for uaktsomhetsvurderingen.

Uaktsomhetsansvar i idretten virker aller mest aktuelt i idretter hvor risikoen er stor for skade ved uforsiktighet. Motorsport og andre idretter hvor farten er stor, er idretter hvor

---

⁶⁵ Rt. 1983 s. 1458

⁶⁶ Rt. 1994 s. 770

utøverne må utvise forsiktighet selv om utøverne, der som ellers, har som overordnet mål å vinne. I disse idrettene kan folk bli svært hardt skadet ved uforsiktighet.

4.3.5 Rettsvillfarelse i idretten

4.3.5.1 Rettsvillfarelse – rettslige utgangspunkter

Straffeloven § 57 bestemmer at den som befant seg i ”Vildfarelse med Hensyn til dens retsstridige Beskaffenhet” da de begikk handlingen kan bedømmes på mildere måte. Enten med frifinnelse eller med en mildere straffutmåling.

Rettspraksis har fastslått et krav om at rettsvillfarelsen må være unnskyldelig for at den skal kunne fritas for straff.⁶⁷ Rettspraksis har videre slått fast at hvis rettsvillfarelsen er å betrakte som unnskyldelig, *skal* retten frifinne. Ifølge Andenæs er den faktiske hovedregel at rettsvillfarelsen ikke blir godtatt.⁶⁸ Det må særlige omstendigheter til for at den skal bli anerkjent som unnskyldelig. Andenæs formuler to krav: For det første kreves kjennskap til de alminnelige samlivsregler som gjelder for alle mennesker. For det annet kreves kjennskap til særregler for det yrke eller den virksomhet enkelte driver.

4.3.5.2 Unnskyldelig rettsvillfarelse for idrettsvold?

At voldshandlinger er straffbare er det svært liten tvil om. I idretten aksepteres imidlertid en viss grad av vold, sosialt som juridisk. Det kan tenkes at en idrettsutøver som er tiltalt for vold, forsvarer seg med at handlingen han utførte var typisk for idretten og at han ikke visste at han kunne bli straffet for en slik handling. Samtykke påberopes til stadighet som straffefrihetsgrunn i idretten. Et viktig moment for å avgjøre om det er snakk om overskridelse av den voldsbruk som samtykket dekker, er om konkurransereglene er fulgt.

---

⁶⁷ Se bl.a. Rt. 1918 s. 210, Rt. 1925 s. 860 og Rt. 1927 s. 186

⁶⁸ Andenæs (2004) s. 260

Som nevnt over kreves det at man kjenner til særreglene for virksomheten man driver med. Som Andorsen skriver om spørsmålet i sammenheng med fritids og hobbyatferd: Når man frivillig, og med åpne øyne aktiviserer seg innenfor et bestemt livs- eller rettsområde, og dermed også eksponerer seg for de særlige reglene som gjelder på området, gjelder også i prinsippet en noenlunde like streng aktsomhetsnorm i forhold til spørsmålet om rettsvillfarelse om disse reglene som om man drev et bestemt yrke eller en næring.⁶⁹ En idrettsutøver vil dermed neppe komme noen vei med å påberope seg at han ikke visste at han brøt konkurransereglene i sin idrett. Et forbehold bør taes der idrettens regel kan oppfattes som tvilsom, og hvor det har utviklet seg en praksis i idretten som stadig bryter den aktuelle regel.

Det kan tenkes at en rettsvillfarelse er å anse som unnskyldelig pga en persons alder, utdanning og erfaring.⁷⁰ Man kan neppe stille like høye krav til kunnskap om konkurranse-regler hos en nybegynner som man kan fra en erfaren utøver.

Et annet moment som kan tale for at villfarelsen er unnskyldelig er om utøveren har handlet i overensstemmelse med det han eller hun er instruert til fra en trener. Det må imidlertid kunne kreves at mer erfarne utøvere gjør seg opp en egen vurdering om hvor grensen går for voldsom opptreden ifølge konkurransereglementet. Trenerens rolle ved en slik bevisst fremkalt rettsvillfarelse vil nok objektivt sett utgjøre en straffbar medvirkning hvis de andre straffbarhetsvilkårene er oppfylt. Se mer om treners medvirkning under avhandlingens pkt. 4.5.3. Hva gjelder vurderingen av om treneren har utvist unnskyldelig rettsvillfarelse ved sin medvirkning, taler mye for at denne vurderingen bør være streng. Det må kunne kreves av en trener at denne har svært god kjennskap til både idrettens regler og til den sedvanebestemte toleransegrensen for idrettsvold som eksisterer for vedkommende idrett.

Det skal mye til for at rettsvillfarelse angående hva som er tillatt ifølge konkurransereglene i en idrett, skal kunne karakteriseres som unnskyldelig. Det må kunne forventes at utøvere

---

⁶⁹ Andorsen (2005) s. 232

⁷⁰ Rt. 1979 s. 411

setter seg godt inn i konkurransereglene for idretten de skal utøve. Det kan imidlertid tenkes unnskyldelig rettsvillfarelse der reglene er endret uten at opplysning om regelendring er gitt på tilfredsstillende måte.

4.4 Straffrihetsgrunner

4.4.1 Innledning

Selv om en i utgangspunktet straffbar handling er begått med vilje av en tilregnelig person, kan hensynet til straffverdighet tale for at han skal slippe straff. Straffefrihetsgrunnene kan deles i generelle og spesielle straffefrihetsgrunner.⁷¹ Det som kjennetegner de generelle straffrihetsgrunner er at de kan anvendes på alle straffebud.

De generelle straffrihetsgrunnene er nødverge og nødrett. I denne avhandlingen vil jeg kun ta opp spørsmålet om nødverge, da straffrihet på grunn av nødrett er lite praktisk for idrettsvold.

De spesielle straffrihetsgrunnene knytter seg til bestemte straffebud. For voldshandlinger er en slik bestemmelse inntatt i straffeloven § 235 om samtykke.

4.4.2 Nødverge

4.4.2.1 Rettslige utgangspunkter

Straffeloven § 48 slår fast at ingen kan straffes for handling foretatt i nødverge. At en handling er foretatt i nødverge innebærer ikke bare at handlingen er straffefri, den blir også lovlig, ikke rettsstridig.⁷² Dette viser seg også ved at den ikke medfører erstatningsplikt, og ved at den som handlingen går ut over, ikke kan møte den med nødverge fra sin side.⁷³

---

⁷¹ Giske (1999) s. 279

⁷² Andenæs (2004) s. 152

⁷³ Andenæs (2004) s. 160

For at en handling skal karakteriseres som nødverge, krever straffeloven at den ” foretages til Afvergelse af eller Forsvar mod et retsstridigt Angreb”. Det kreves videre at handlingen ikke overskrider ”hvad der fremstillede sig som fornødent hertil”. Det listes til slutt opp en del momenter til veiledning ved vurderingen. Det kan taes standpunkt til for eksempel ”Angrebets Farlighed” og ”Angriberens skyld”.

Det stilles med andre ord krav til både angrepet og til selve nødvergehandlingen for at nødverge skal foreligge. I det følgende skal jeg komme innpå hvordan idrettssituasjonen påvirker disse momentene.

4.4.2.2 Angrepet

Angrepet må være retsstridig. Det behøver imidlertid ikke å være straffbart.⁷⁴ Rettsstriden kan være mot både privatrettslige og offentligrettslige regler.

Ved idrettsvold, vil rettsstriden oftest være avhengig av om angrepet på idrettsarenaen var innenfor samtykkets grenser. Der angrepet er innenfor samtykket og også innenfor idrettens konkurranseregler, er det klart at de ikke kan ansees som retsstridig i straffeloven forstand. På den annen side, hvis volden krysset grensen for samtykket, vil angrepet som regel være retsstridig.

Spørsmålet blir videre om et angrep som bryter konkurransereglene, men er innenfor samtykkets grenser kan oppfattes som retsstridig. Der en konkurranseregel brytes, er dette egnet til å fremkalle usikkerhet hos offeret, som igjen kan føre til et selvforsvarsinstinkt. På den annen side, hvis angrepet skal kunne omfattes av samtykket selv der det bryter konkurransereglene, må det være akseptert innad i idretten som legitimt regelbrudd. Dette taler for at et slikt angrep ikke vil være retsstridig og da ikke kan møtes med en nødvergehandling.

---

⁷⁴ Andenæs (2004) s. 163

Rettsstridigheten bedømmes objektivt.⁷⁵ Selv om angriperen tror det han gjør er lovlig, utelukker ikke dette nødvergeretten. Et eksempel som kan tenkes er at en judoutøver setter inn et bend på beina til motstanderen. Dette er et klart brudd på reglene i konkurransejudo, og kan føre til stygge skader. Det trenes allikevel beinbend i en del judoklubber, så det kan tenkes at ferske utøvere i villrede utfører slike i konkurranse. Her vil offeret for beinbendet ha nødvergeretten på sin side og kan forsvare seg for å komme ut. At angriperen er i god tro, vil imidlertid ha noe å si for hvor drastisk den angrepne kan gå til verks.⁷⁶

At et angrep er fremprovosert, gjør det ikke lovlig.⁷⁷ Den angrepne vil derfor ha samme rett til å forsvare seg som ellers. Dette er en situasjon som gjerne kan tenkes i ishockey, hvor spiller A provoserer spiller B såpass mye at spiller B kaster hanskene og starter nevekamp. I dette tilfellet har spiller A nødvergerett selv om han startet hele situasjonen.

4.4.2.3 Nødvergehandlingen

Nødvergehandlingen må ikke gå lenger enn det som ”fremstillede sig som fornødent”, jfr. straffeloven § 48 annet ledd. Dette gjelder både i intensitet og i tid.⁷⁸ For å fortsette med eksemplet hentet fra judo over: Den angrepne kan ikke fortsette forsvarshandlingen etter han har kommet seg ut av beinbendet. Hva angår intensitet kan han heller ikke gå hardere ut enn nødvendig. Han kan åpenbart ikke brette nakken til sin motstander for å komme seg ut. Utøveren har her en rekke mindre drastiske handlingsalternativer.

§ 48 annet ledd krever at nødvergehandlingen ikke må være ”ubetinget utilbørlig”. I følge Andenæs, legges det her opp til en etisk dom over nødvergehandlingen ”hvor det skal taes hensyn til om forsettet skjer i god eller ond tro, om angriperen er fullt ut tilregnelig, voksen

---

⁷⁵ Andenæs (2004) s. 163

⁷⁶ Andenæs (2004) s. 163

⁷⁷ Slettan (1997) s. 395

⁷⁸ Andenæs (2004) s. 166

person eller et barn eller en sinnsyk, og om angrepet er uprovosert eller fremkallet av den angrepne selv”.⁷⁹ På en idrettsbane er som regel utøverne noenlunde like hva angår alder og fysisk utvikling. Nødvergehandlingen vil derfor sjeldent bli ansett som ubetinget utilbørlig av disse årsaker. De fleste idrettsutøvere er nok også fullt ut strafferettslig tilregnelige. Et angrep som går utenfor regler og det idrettslige samtykket, er antagelig sjeldent gjort i god tro. En nødvergehandling på idrettsbanen kan etter dette ofte bli hardhendt uten at den er ubetinget utilbørlig.

4.4.2.4 Overskridelse av nødverge

Etter straffeloven § 48 fjerde ledd kan også handlinger som overskrider grensen for nødverge være straffefrie. Dette gjelder hvis ”Overskridelsen alene har fundet Sted paa Grund af en ved Angrebet fremkaldt Sindsbevægelse eller Bestyrtelse”. Begrunnelsen for dette unntaket er i følge forarbeidene at det kan virke støtende å straffe den som pga. panikk eller liknende forhold krysser grensene for det som er ubetinget utilbørlig.⁸⁰ Rettspraksis har presisert vilkårene ytterligere. For det første kreves årsakssammenheng mellom overskridelsen og sinnsbevegelsen.⁸¹ For det andre gjelder unntaket kun overskridelse i intensitet, ikke i tid.⁸²

For judoutøveren som ligger på bakken med beinet låst i et beinbend, er det nok nærliggende at det oppstår panikk. Smerten er stor og skadepotensialet større. Utelukkelsen av beinbend fra konkurransejudo er begrunnet i nettopp dette.⁸³ At judoutøveren i dette tilfellet slår seg ut av situasjonen er ikke utenkelig. Han kan nok fort overskride grensen for nødverge på grunn av desperasjon. Harde slag mot bakhodet har så stort skadepotensiale at de kan tenkes å overskride grensen før nødverge. Her vil dermed regelen i § 48 fjerde ledd

---

⁷⁹ Andenæs (2004) s. 166

⁸⁰ SKM s. 77

⁸¹ Rt. 1996 s. 141 og Rt. 1993 s. 1197

⁸² Rt. 1983 s. 492 og Rt. 1984 s. 659

⁸³ Intervju med Thiblin og Presterud (2007)

være aktuell. Hvis det dreier seg om slag som foretas for å komme seg ut av beinbendet, vil slagene utgjøre en overskridelse i intensitet og ikke i tid. Slagene vil derfor kunne bli bedømt etter § 48 fjerde ledd. Judoutøveren kan imidlertid ikke fortsette voldsbruken når han har kommet seg ut av beinbendet. Dette ville i så fall være en overskridelse av nødverge i tid, noe som ikke forsvares av § 48 fjerde ledd etter rettspraksis.

4.4.3 Samtykke

4.4.3.1 Rettslige utgangspunkter

For voldshandlinger er samtykke som straffrihetsgrunn regulert i straffeloven § 235: ”Straf efter §§ 228 og 229 kommer ikke til Anvendelse, naar Handlingen er foretaget med nogen, som deri har samtykket.”

Ved samtykke etter § 235 blir ikke bare handlingen straffefri, den blir også rettmessig.⁸⁴ Straffrihetsvirkningen slår også til hvor den forsettlig tilføyde legemskrenkelsen har hatt en videregående og alvorligere følge utenfor forsettet, jfr. straffeloven § 43. Dette gjelder også for uforsettlige dødsfølger, jfr. straffeloven § 228 annet ledd og § 229 første ledd tredje straffalternativ.⁸⁵ Samtykke vil også kunne føre til straffrihet selv om det foreligger skjerpene omstendigheter etter straffeloven § 232. Dette begrunnes i teorien med at § 232 ikke er en selvstendig bestemmelse.⁸⁶

Samtykkeregelen i § 235 går langt i å gjøre voldshandlinger straffefri og lengre enn de fleste andre land.⁸⁷

Det er ikke nødvendig for samtykkets virkning at den samtykkende er myndig.⁸⁸ Det avgjørende er at han har nådd den alder og modenhet at han kan forstå og vurdere

---

⁸⁴ Andenæs (2004) s. 193

⁸⁵ Andorsen (1992) s. 323

⁸⁶ Slik: Andenæs (1996) s. 71-73, Urbye (1909) s. 46; Skeie (1946) s. 173. Motsatt i Kjerschow (1930) s 575

⁸⁷ Andenæs (1996) s. 76, NOU:1983: 57 s. 140, Andorsen (1992) s. 413

betydningen av samtykket. Jo mer alvorlig den straffbare handling er, jo mer kreves av personlig modenhet hos den som samtykker.⁸⁹

Et samtykke kan kalles tilbake når som helst.⁹⁰ Samtykket må videre foreligge på handlingstiden.⁹¹ Villfarelse om hvor langt samtykket rekker, regnes som rettsvillfarelse jfr. straffeloven § 57. Dette vil som regel ikke medføre straffrihet.

4.4.3.2 Samtykke i idretten - eksistens

Andenæs nevner uttrykkelig idrett som et eksempel på gjensidig samtykke.⁹² At samtykke kan fritas for straff er også bredt akseptert i utenlandsk teori.⁹³ Andorsen nevner idrett som et eksempel på konkludent samtykke.⁹⁴ Etter denne terminologien samtykker man til en viss voldsbruk allerede ved å delta i idretten. Begrunnelsen for denne spesialbehandlingen av idretten, er at det dreier seg om en aktivitet som tjener allmennyttige formål. Idrettens samfunnsnyttige funksjon sees ikke gjennom utøvelsen av idretten, men gjennom effekten av utøvelsen.⁹⁵ Som eksempler nevnes dens helsefremmende virkning, sysselsetting, engasjement og underholdning. Menneskelig kontakt og vennskap over landegrensene er også viktige hensyn som legitimerer den høyere tålegrensen innen idretten. Selv om samtykke er den tradisjonelle rettsdogmatiske begrunnelsen for straffrihet for visse typer idrettsvold, finnes det også andre rettslige grunnlag som brukes som begrunnelse. Et av disse er teorien om innskrenkende tolkning av straffebud.⁹⁶

---

⁸⁸ Andenæs (1996) s. 78

⁸⁹ Andenæs (2004) s. 201

⁹⁰ Andenæs (1996) s. 79

⁹¹ Andenæs (2004) s. 203

⁹² Andenæs (1996) s. 78

⁹³ Se bl. a Graae (1997) s. 93, Morawski (2004) s. 224, Trichka (1993) s. 89

⁹⁴ Andorsen (1992) s. 423

⁹⁵ Andorsen (1992) s. 337, Malmsten (2000) s. 122

⁹⁶ Se denne avhandlings pkt. 4.2.4

Det kan godt tenkes at det foreligger samtykke også ved uaktsomt utførte voldshandlinger. Samtykke til uaktsomme skadevoldende handlinger kan vel best beskrives som samtykke til en risiko for vold.⁹⁷ Samtykke for uaktsomme handlinger skiller seg ifølge Slettan derfor fra samtykke for forsettlige voldshandlinger, ved at samtykke for forsettlige voldshandlinger er gitt i en situasjon hvor man kan overskue konsekvensene. Man snakker dermed om et informert samtykke. Uaktsom legemsfornærmelse og uaktsom forvoldelse av mindre legemsskader er ikke straffbar. For at en uaktsom voldshandling skal være straffbar, må følgene av handlingen ha vært mer graverende skade eller død, jfr straffeloven §§ 237-239. Det er alminnelig antatt i teorien at samtykke vanligvis ikke virker straffriende når det er fare for alvorlig legemsskade og kanskje også tap av livet, og en slik følge inntreffer.⁹⁸ Andenæs skriver videre at samtykket i disse tilfellene heller bør komme inn som et vesentlig moment ved vurderingen av hvilken fare det er forsvarlig, og dermed rettmessig, å utsette en annen for. Man snakker dermed om den tillatte risiko som grunnlag for innskrenkende tolkning av straffebudene.

I det følgende vil drøftelsen angående samtykke hovedsaklig dreie seg om de forsettlige voldshandlinger.

4.4.3.3 Samtykke i idretten – Generelt om rekkevidden

Et samtykke vil bare frita for straff så langt samtykket rekker.⁹⁹ Om samtykkets rekkevidde nevner Andersen samtykkets begrunnelse som en naturlig grense for dets rekkevidde.¹⁰⁰ Samtykkets begrunnelse i denne sammenheng er idrettsutøvelsen. Hvor langt samtykket rekker vil stille seg forskjellig alt ettersom hvilken idrettsgren og type situasjon det gjelder.¹⁰¹

---

⁹⁷ Slettan (1984) s. 254

⁹⁸ Andenæs (1996) s. 94

⁹⁹ Andenæs (1996) s. 78, Slettan (1984) s. 250

¹⁰⁰ Andersen (1992) s. 416

¹⁰¹ Slettan (1984) s. 250

I dette avsnittet skal allikevel visse generelle avgrensningskriterier taes opp.

4.4.3.3.1 Rekkevidden ifølge Smith

Michael Smith har satt opp en skala over forskjellige grader av voldsbruk i idretten.¹⁰² Han deler volden opp i ”relatively legitimate” og ”relatively illegitimate.” Under den første kategorien legger han ”Brutal body contact” som han definerer som handlinger i overensstemmelse med idrettens konkurranseregler. Denne mener han ansees som fullt ut akseptert i samfunnet. Som eksempler navner han harde, men reglementerte taklinger i fotball og ishockey. I den første kategorien legger han også ”borderline violence”, som han definerer som handlinger som bryter konkurransereglene, men som fra samfunnets side er bredt akseptert. Som eksempler nevner han nevekamper i hockey og ”seine” taklinger i fotball.

Under den andre hovedkategorien legger han ”quasi-criminal violence” som han definerer som handlinger som bryter idrettens konkurranseregler, og i høy grad samfunnets regler samt uformelle normer spillerne imellom. Han omtaler disse handlingene som til en viss grad akseptable fra samfunnets side ved at rettsapparatet ikke ønskes koblet inn, men at spilleren ønskes å bli møtt med sanksjoner fra sin idrettsorganisasjon, som regel suspensjon fra kamper og lignende. Under den andre kategorien legger han til slutt ”criminal violence” som han definerer som en handling som klart bryter både konkurransereglene, samfunnets regler og de uformelle normene spillerne imellom. Denne kategorien behandles av samfunnets alminnelige rettsapparat. I forhold til samtykkets grenser, mener han at grensen går mellom den første hovedkategorien og den andre hovedkategorien, men på en slik måte at samtykkets overskridelse ikke bør føre til involvering av det alminnelige rettsapparat i undergruppen ”quasi-criminal violence”.

---

¹⁰² Hele dette avsnittet er basert på Smith (1983) s. 9 flg.

4.4.3.3.2 Malmsten sitt syn

Krister Malmsten deler også opp voldsgraden i kategorier basert på konkurransereglene.¹⁰³ Han bruker også ”idrottens idé” som sonderingskriterium. Jeg skal her, som over, gå igjennom gruppene i stigende rekkefølge etter alvorlighetsgraden.

I den første gruppen legger han handlinger som på ingen måte gir opphav til noen skader. Denne gruppen kan sannsynligvis legges før Smith sin første gruppe.

I sin andre gruppe, legger Malmsten skadevoldende handlinger som ”överenstämmer med utövanderegler”. Om denne gruppen skriver Malmsten at strafferettslig ansvar aldri kan være aktuelt ved skade på utøvere, men at ansvar kan være aktuelt for skade på tilskuer eller annen tredjeperson.

I sin tredje gruppe, legger Malmsten skadevoldende handlinger som ”strider mot utövanderegler, men stämmer med idrottens idé.” Denne gruppen karakteriserer han som en gråsone. Han hevder videre at rettspraksis relativt konsekvent ikke har ilagt erstatningsmessig eller strafferettslig ansvar for denne type overtredelser. Dette hevder han at begrunnes ut ifra samfunnsinteressen av idrett, men at hensynet gradvis mister sin betydning jo lengre man fjerner seg fra handlinger som er tillatt ifølge konkurransereglene. Denne gruppen dekker gruppene Smith kalte ”borderline violence” og ”quasi-criminal violence” Svensk rettspraksis ser altså ut til å samsvare med Smith sitt syn ved at handlinger i gruppen ”quasi-criminal violence” ikke sanksjoneres i det alminnelige rettsapparat.

I sin fjerde gruppe legger Malmsten handlinger som ”strider mot idrottens idé”. I disse tilfellene mener Malmsten at det faktum at hendelsen har skjedd på en idrettsarena, ikke kan gi være noen formildende omstendighet. Han skriver at hensynet til idrettens troverdighet krever at idrettsutøveren her ikke får noen mildere behandling enn andre. Denne kategorien samsvarer godt med ”criminal violence” etter Smiths systematikk.

---

¹⁰³ Hele dette avsnittet er basert på Malmsten (2001) s. 122 flg.

Avgrensning etter kriteriet idrettens idé, har blitt anvendt uttrykkelig i svensk rettspraksis. . I en tingrettsdom om vold i en håndballkamp, ble det uttalt at man er over i det straffbare ved overtredelser som ”är så allvarliga att de helt strider mot spelets idé. Våldsutövningen är så markant att man inte längre kan tala om t.ex. handboll.”¹⁰⁴

4.4.3.3 Avgrensningen etter norsk rett

Spørsmålet om hvor langt samtykket rekker i idrettssammenheng, har ikke vært omtalt i norsk trykt rettspraksis. Straffrihet etter straffeloven § 235 sies generelt å gå langt sammenlignet med andre nasjoners praksis. Ved gjennomgangen av synene til to forfattere som kommer fra nasjoner med mye rettspraksis på området, ser det ut til at aksept av samtykke som straffrihetsgrunn i idrettslig sammenheng går langt også i utlandet. I Norge aksepteres samtykke som straffrihetsgrunn så lenge forsettet ikke dekket eventuelle betydelige skade- eller dødsfølger.

Når Malmsten skriver om idrettens idé og Smith skriver om uformelle normer blant spillerne, taler mye for at grensedragningen de to forfatterne benytter seg av samsvarer godt med norsk retts grensedragning for straffrihet ved samtykke. Den irske forfatteren Anderson, trekker grensen ved ”reasonably foreseeable hazard of the sport”.¹⁰⁵ Slettan trekker grensen der bevisste regelbrudd overstiger det normale forløpet i en kamp.¹⁰⁶ Som eksempel på normale handlinger nevner han ulovlig takling av en angriper i scoringsposisjon. Grensedragningen Slettan og Anderson legger opp til ser ut til å samsvare godt med Malmstens og Smiths sine standpunkter. Slettan trekker også inn de potensielle konsekvensene av ett regelbrudd som et moment ved vurderingen.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Se bl.a. Hässleholms Tingrätt, mål nr. B 57/82, DB 176/82

¹⁰⁵ Anderson (1998) s. 71

¹⁰⁶ Slettan (1984) s. 250

¹⁰⁷ Slettan (1984) s. 253

For å belyse grensedragningen, vil jeg i det følgende behandle et utvalg idretter. Det presiseres at det her er snakk om en juridisk gråsone, som domstolene og påtalemyndigheten i liten grad har tatt standpunkt til.

4.4.3.4 Samtykke i idretten – kasuistikk

4.4.3.4.1 Innledning

For å belyse grensedragningen, vil jeg i det følgende behandle et utvalg idretter. Ved avgrensningen vil jeg legge vekt på idrettens konkurranseregler, utenlandsk rettspraksis, og slutninger om idrettens idé, slik den kommer til uttrykk gjennom spilleres uformelle normer. For noen av idrettene, vil jeg også knytte noen bemerkninger til læren om innskrenkende tolkning av straffebud.¹⁰⁸

4.4.3.4.2 Idretter som ikke forutsetter fysisk kontakt

En rekke idretter legger opp til at utøverne ikke skal berøre hverandre i det hele tatt. Eksempler på slike idretter er skøyteløp, løpsøvelser i friidrett, og langrenn. Selv i opphetede innspurtsituasjoner skal utøverne ifølge reglene unngå kroppskontakt.¹⁰⁹ I disse idrettene kan man vanskelig rettferdiggjøre forsettlig voldshandlinger med grunnlag i samtykkeargumenter. Kroppskontakt vil være i strid med konkurransereglene. Idrettene er videre lagt opp slik at den hurtigste utøveren skal vinne. Å blokkere utøvere er i de fleste tilfeller ikke tillatt. Det å gå skrittet videre og komme fysisk i kontakt med hverandre vil nok derfor ansees som å stride imot disse idrettens idé. Forsettlig vold er i disse idrettene svært lite vanlig. Det kan derfor argumenteres for at tilfeller av forsettlig vold vil være uakseptabelt ifølge de uformelle normene utøverne imellom.

---

¹⁰⁸ Se om dette under avhandlingens pkt. 4.2.4

¹⁰⁹ For langrenn: Kan leses forutsetningsvis av rennreglementet for langrenn punkter 392.2 og 392.5.

For skøyter: Kan leses forutsetningsvis av ISUs konkurranseregler for hurtigløp § 257

For friidrett: Kan leses ut ifra friidrettens internasjonale konkurranseregler regel 141 punkt 1.

Det kan tenkes tilfeller der utøveren ved uaktsomhet skubber borti en annen utøver slik at denne blir så skadet at straffebudet i straffeloven § 237 er oppfylt. Samtykke fritar neppe for ansvar i disse situasjonene.¹¹⁰ Mye taler imidlertid for at bestemmelsen i § 237 i de fleste tilfeller vil måtte tolkes innskrenkende. De skjer fra tid til annen stygge fall på grunn av kollisjoner f. eks på skøytebanen. I denne idretten hvor det løpes med svært stor fart på en glatt overflate, har utøverne nok samtykket i en risiko for å falle. Den store fart og dermed begrensede tid for overveielser taler også for at grensen for den straffbare uaktsomhet settes høyere enn i dagliglivet ellers. At hendelsen skjer i en situasjon hvor utøvernes konsentrasjon fullt ut er innrettet på å vinne taler for det samme.

Et spesielt tilfelle er grove eksempler på uaktsom bruk av skistaver. Her kan konsekvensene bli alvorlige for de som blir truffet. Det må kunne forventes av langrennsutøvere at de utviser forsiktighet med hjelpemidler som har skarpe kanter. Løsningen er her neppe sikker. Mye taler nok for at det kan statueres uaktsomhet ved bruk av skistaver. Det vil nok imidlertid virke noe fremmed både for utøvere og publikum og straffe for slike uhell selv om utøveren i en opphetet situasjon var uforsiktig. Det kan etter dette argumenteres for en innskrenkende tolkning av straffeloven § 237 på grunnlag av materiell atypisitet. Innskrenkende tolkning kan også forsvares ut ifra risikoargumenter. Hvis man skal bli truffet av en skistav må man som regel være bak den som treffer deg. Hvis man forfølger motstanderen så tett at man er i fare for å bli truffet, taler mye for at man har akseptert risikoen for å bli truffet. Handlingen fremstår etter dette som mindre straffverdig og egnet til å unntas for straffeansvar etter straffeloven § 237.

4.4.3.4.3 Fotball

I fotballen tillattes fysisk kontakt mellom spillerne. En grunnleggende regel er imidlertid at denne ikke kan karakteriseres som ”uforsiktig, hensynsløs eller med unødig mye kraft”.¹¹¹

---

¹¹⁰ Andenæs (1996) s. 94

¹¹¹ Fotballens spilleregler regel 12

Et vesentlig moment for å avgjøre om handlingen er ulovlig er ifølge spillereglene om motstanderens sikkerhet utsettes for fare.

Helt sikkert er at handlinger som ikke har noe med spillet å gjøre må gå utenfor samtykket. Et knyttneveslag utført hvor det ikke har vært konkurranse om ballen, bør bedømmes likt som knyttneveslag utenfor idrettsbanen.

Et regelbrudd som er uttrykkelig nevnt i spillereglene er taklinger hvor man ikke treffer ballen først. Taklinger som utføres på denne måten kan tenkes utført forsettlig for å "ta" motstanderen. Hvor dette ikke er hensikten kan det tenkes situasjoner på begge siden av grensen mellom dolus eventualis og bevisst uaktsomhet. Forsettlige stygge taklinger er klart utenfor fotballens spilleregler. Disse må også kunne sies å ligge utenfor spillets idé. En takling som har som formål å "ta" motspilleren er videre neppe særlig akseptabelt i verken publikums eller andre spilleres øyne. Her taler derfor mye for at det idrettslige samtykket er overskredet. Mye taler også for at innskrenkende tolkning av straffebud er uaktuelt i disse tilfeller av de samme årsaker. Slik atferd er straffverdig også ut ifra både idrettens og samfunnets normer, og bør motarbeides fra både på idrettshold og gjennom det alminnelige rettsapparat.

Der taklingen befinner seg i grenseområdet mellom dolus eventualis og bevisst uaktsomhet med hensyn til skadefølger er situasjonen en annen. Det forventes fra begge sider at det tæses sjanser for å vinne ballen. At en spiller prøver å takle, men uheldigvis treffer bena til motspilleren først, og skader denne, kan vel forsvares der sannsynligheten for å vinne ballen var tilstede. Handlingen lar seg forsvare i mindre og mindre grad jo mindre sjanse det var for å vinne ballen. Der det var helt usannsynlig at det ville gi noen taktisk gevinst å utføre taklingen lar handlingen seg forsvare i liten grad. Det må imidlertid legges vekt på en rekke forhold rundt situasjonen som f. eks hvor mye tid skadevolderen hadde til rådighet og hvor presset situasjonen var. Hvis den taklede var i scoringsposisjon, er situasjonen gjerne mer presset og man kan dermed ikke forvente like stor grad av forsiktighet fra den

taklende spillers side. Mye taler etter dette for å la grensen for det straffbare gå ved tilfeller hvor sannsynligheten for å treffe ballen var liten eller ikke-eksisterende.

4.4.3.4.4 Ishockey

Det er en kjensgjerning at det går meget hardt for seg på ishockeybanen. Farten er stor og taklinger blir derfor harde. Ved siden av stor fart, har ishockeyspillerne utstyr som skøyter og kølle, som ved misbruk kan føre til stor skade på motstandere. For å avhjelpe disse faremomentene, brukes omfattende beskyttelsesutstyr. Videre inneholder kampreglene omfattende straffebestemmelser som beskriver handlinger som er ulovlige samt hvilken straff det skal ilegges for overtredelsene.¹¹² Mange av de relativt voldsomme handlingene kan møtes med såkalt ”liten straff”. De fleste handlinger har flere straffalternativer. Et eksempel på en forholdsvis brutal handling som kan bli møtt med ”liten straff” er takling bakfra, jfr. hockeyreglementets pkt. 523. Når det er beskrevet såpass mange straffbare handlinger, og hver av disse har opptil tre straffalternativer, tyder dette på at det i ishockey forventes flere regelbrudd pr kamp. Ishockeyspillere må etter dette sies å ha samtykket til en forholdsvis røff behandling på isen. Det må allikevel trekkes en grense mot handlinger som er utført med klart skadeforsett.

Et forhold på ishockeybanen som skal behandles spesielt, er der ishockeyspillerne kaster hanskene og tyr til nevekamp. Dette er ikke et sjeldent fenomen. Det går klart frem av reglementet at den som starter en slåsskamp skal idømmes matchstraff, jfr. pkt. 528 b). Lest på egenhånd, gir pkt. 528 b) inntrykk av at slåssing på ishockeybanen er noe som sporten ser på som helt uakseptabelt. Ifølge pkt. 528 c) skal imidlertid gjengjeldelse av et slag med et slag eller forsøk på slag kun sanksjoneres med liten straff. At reglene sanksjonerer gjengjeldelse så mildt, kan fort føre til en holdning blant hockeyspillere om at det ikke er så farlig om de slår igjen. Det er derfor nærliggende å tro at det blant hockeyspillere aksepteres at man slår igjen hvis man selv blir slått. Dette tyder igjen på at samtykkets rekkevidde i ishockeysporten må ansees for å inkludere disse forsettlig slagene. Disse

---

¹¹² Hockeyreglementets avsnitt om ”foreseelser mot spillerne” art. 520-541

slagene vil, hvis skadeomfanget kun utgjør legemsfornærmelse, også kunne fritas for straff på grunn av provokasjon. Straffrihet på grunnlag av nødverge er også aktuelt.

Spørsmålet blir videre hvordan den som starter en slåsskamp skal bli vurdert. Ishockeyreglementet sanksjonerer som nevnt denne overtredelsen med matchstraff. Selv om nevekamp nok til en viss grad aksepteres som en del av spillet blant publikum og spillere, taler mye for at nevekamp ligger så fjernt fra spillets idé at å starte en slik vil krysse grensen for det straffbare.

En rekke saker om vold på ishockeybanen har vært oppe i svensk rettspraksis. I følge Morawski er ishockey en idrett som utmerker seg ved at halvparten av sakene om vold på banen har endt med frifinnelse.¹¹³ Han skriver videre at begrunnelsen for dette er at hockey sammenlignet med andre idretter er ”ett mycket fysisk spell där tacklingar är ett viktig innslag”.

4.4.3.4.5 Judo

På Norges Judoforbund sine nettsider beskrives judo slik: ”Judo er en japansk kampsport og består av kast og kontrollteknikker. Utøvere over 16 år lærer også armbend og kvelinger.”¹¹⁴ Judoporten tillatter med andre ord ikke slag og spark. Ved kast og kontrollteknikker skal det mye til for at handlingen skal kunne bedømmes som grovere enn legemsfornærmelse. Reglene tillatter videre armbend. Ved armbend er det den som får armen sin bendet som må signalisere at han gir seg for at dommeren skal avslutte kampen. Inntil dette kan i praksis armen brette før motstanderen gir seg. Dette kan skje både fordi motstanderen ikke rekker å gi seg og fordi motstanderen uten hell prøver å komme seg ut av armbendet. Reglene tillater altså en forsettlig legemsbeskadigelse. For armbends vedkommende vil en skade på arm med andre ord dekkes av det idrettslige samtykket.

---

¹¹³ Morawski (2004) s. 267-268

¹¹⁴ <http://www.judo.no/index.php?id=20041016133830>

Ifølge kampreglenes artikkel 27B pkt. 2, fører bend på andre ledd enn albueledd til automatisk diskvalifikasjon. Denne regelen ser ut fra reglementet ut til å være objektiv. Bend på albuen kan føre til at armen brekker. Bend på et annet ledd vil kunne føre til like alvorlige skader. Særlig skader på knær og skuldre kan bli svært omfattende. Regelen har karakter av å ville hindre disse alvorlige skadene ved at bend på andre ledd enn albuen bedømmes så strengt. Når bend på andre kroppsdeler er så tydelig ulovlig i henhold til reglementet, skal det mye til for at samtykket kan sies å omfatte disse situasjonene. For at dette skal kunne gå innenfor samtykket må det kunne konstateres at utøvernes uformelle normer aksepterer slike handlinger.

Ifølge et intervju foretatt med norske landslagsutøvere i judo er slike handlinger regnet for å være helt uakseptable. De sier videre at de ikke hadde vært fremmede for å anmelde forsettlig bend på kneet med alvorlig skade som resultat.¹¹⁵ Ifølge disse er også slag og spark så langt utenfor det de oppfatter som judosportens formål at også slike handlinger ville være uakseptable. Det ville ifølge utøverne vært noe helt annet hvis motstanderen var uheldig og traff de med albuen i ansiktet i en opphetet kampsituasjon. Ifølge utøverne kan kampen om et godt grep i motstanderens judodrakt i et fåtall tilfeller føre til at man kunne bli truffet i ansiktet ved et uhell. Etter dette kan det se ut til at en kampsport med såpass presist angitte grenser for hvilke voldshandlinger som er tillatt som judo har, i liten grad aksepterer forsettlig handlinger som bryter reglene. Uaktsomme krenkelser ser imidlertid ut til å være akseptert i mye større grad.

4.4.3.5 Samtykke i idretten - rekkevidde i tid

Hittil har det blitt drøftet i hvilken grad man kan si det foreligger et samtykke i kampens hete. Spørsmålet blir videre i hvilken grad man kan si at det foreligger et samtykke til voldsutøvelse i andre tidsperioder.

---

¹¹⁵ Thiblin og Presterud (2007)

Tidsperiodene før konkurransetiden startes og etter konkurransetiden har løpt ut, er uten betydning for resultatet av konkurransen. Idrettsutøverne har lite å oppnå ved å bruke krefter mot hverandre i disse tidsrom. En idrettsutøver har neppe samtykket til noen form for voldsutøvelse i disse perioder. Unntak kan tenkes der tidssignalet for avslutning av kampen har vært utydelig slik at to konkurrerende utøver fortsetter sin hardhendte behandling av hverandre.

Samme hovedpunkter og samme forbehold passer for pauser i konkurransen, uansett om pausen er ordinær i forhold til spilletid eller iverksatt av dommeren. Man samtykker bare til voldsutøvelse under selve spilletiden. Etter en boksekamp ser man som regel bokserne omfavne hverandre. Et forsettlig slag i ansiktet etter kampens slutt ville derimot vanskelig kunne forsvares ut ifra samtykkeargumentasjon. I sin gjennomgang av svensk rettspraksis har Morawski kommet til at handlinger begått under spillets gang i langt større grad aksepteres enn handlinger begått i pauser og etter avsluttet spill.¹¹⁶

Selv under spilletid kan det tenkes situasjoner hvor det kan stilles spørsmål om i hvilken grad idrettsutøvere har samtykket til voldsbruk. Når to fotballspillere møter hverandre i kamp om ballen, gjelder åpenbart samtykke. Det samme kan nok sies om situasjoner hvor spillerne dekker hverandre opp, selv om idrettsutøvernes uformelle tålegrense for voldsbruk i disse tilfellene er lavere enn i dueller om ballen. I tilfeller hvor ballen er på en helt annen del av banen, og det ut ifra taktiske vurderinger er helt uinteressant med noen form for kroppskontakt, er det mer tvilsomt om man kan si det foreligger samtykke.

Generelt kan man nok si at jo mindre taktisk det er å hente på kroppskontakt i en gitt fase av kampen for en spiller, jo lavere settes tålegrensen for det straffriende samtykke. I Per Christian Solberg- saken dreide det seg om vold på ishockeybanen etter at dommeren hadde blåst.¹¹⁷ I denne saken, erkjente tiltalte straffeskyld. Skyldvurderingen kom derfor ikke på spissen. Videre var volden av en grov karakter. Etter å ha slått ned fornærmede

---

¹¹⁶ Morawski (2004) s. 267

¹¹⁷ Kongsberg byrett. Dom av 26. januar 1996

med et slag som brakk kjeven hans, fortsatte tiltalte med å slå mens fornærmede satt på knærne på isen. Straffefrihet på grunn av samtykke eller innskrenkende tolkning, ble ikke engang berørt i domsgrunnene. Mye taler for at Solberg hadde gått såpass langt at noen straffrihet på disse grunnlag ville virke helt fremmed.

4.4.3.6 Samtykke i idretten – dommere og tilskuere

Dommere er som regel ikke fysisk involvert i basketakene på en idrettsarena. Unntak kan tenkes i idretter som boksing, hvor dommeren må inn å skille bokserne fra hverandre. I hvilken grad har dommere akseptert voldsutøvelse? Det fremstår som klart at dommere ikke har samtykket til noen form for forsettlig vold. Roy Amundsen ble tiltalt for vold mot dommeren.¹¹⁸ Amundsen ble sterkt provosert da han fikk rødt kort. Han slo så ned dommeren og sparket han mens han lå nede. I saken ble det ikke engang vurdert om dommeren skulle ha samtykket til en slik voldsutøvelse. Amundsen ble idømt 60 dagers betinget fengsel. Slettan skriver at det nok burde vært idømt ubetinget fengsel her, da det er et behov for å beskytte konkurransedommere mot denne type atferd.¹¹⁹

En annen sak er imidlertid at dommere i enkelte idretter kan ha akseptert risikoen for uaktsom vold. En dommer som har plassert seg dårlig på ishockeybanen og blir taklet ved at ishockeyspillerne ikke tar hensyn til hans tilstedeværelse, må nok finne seg i taklingen. Hvis en boksedommer blir truffet av et slag fra en bokser i det han skal skille bokserne fra hverandre er nok dette også en risiko dommeren må antas å ha akseptert ved dommergjerningen selv om bokseren utviste uaktsomhet.

Tilskuere som er tilstede ved idrettsarrangementer kan sjeldent sies å ha samtykket i å bli utsatt for noen form for vold. Forsettlig vold kan det nok aldri være snakk om at publikum kan ha samtykket til. Da Eric Cantona sparket til en tilskuer under en fotballkamp, var dette

---

¹¹⁸ Drammen byrett. Dom av 5. februar 1982. Sak nr. 105/1981

¹¹⁹ Slettan (1984) s. 255

en åpenbart forsettlig handling.¹²⁰ Noe samtykke fra tilskueren forelå det ikke ved dette tilfellet. Handlingen fra Cantona kan imidlertid muligens forsvares ut ifra provokasjon.

Som for dommere, kan det også tenkes eksempler hvor publikum har samtykket til en risiko for skade. Tilskuere på motorsport-arrangementer, er utsatt for en risiko for at en sjåfør kan bryte barrikadene og skade publikum. Sjåføren kan neppe trekkes i ansvar for å ha skadet tilskuere her. Et annet eksempel er tilskuere i golf. Det er neppe en uaktsom skadevoldende handling av en golfspiller og bomme på greenen, og dermed å treffe en tilskuer. Hva angår samtykkespørsmålet, må imidlertid golftilskuere sies å ha samtykket i risikoen for skade. Den tragiske episoden med Espen ”Shampoo” Knutsen som ble nevnt foran, viser at også publikum ved en ishockeykamp kan bli sterkt skadet. Tilskuere ved ishockeykamper må imidlertid ansees for å ha akseptert en viss risiko for skade ved uhell. I de fleste idretter, vil imidlertid neppe tilskuerne kunne sies å ha samtykket til noen form for vold fra spillerne.

4.4.3.7 Virkninger av overskredet samtykke

Hvis samtykket er overskredet, faller dette bort som straffrihetsgrunn. Hvis det ikke foreligger andre straffrihetsgrunner eller straffefritaksgrunner vil dermed voldshandlingen være straffbar. Forbehold kan tenkes der straffebud tolkes innskrenkende, se punkt 4.2.4. Selv ved et overskredet samtykke, kan samtykkets eksistens komme inn ved vurderingen av om handlingen bør unntas fra straffbarhet på grunn av innskrenkende tolkning.

---

¹²⁰ Informasjon hentet fra dagbladet.no.

4.5 Medvirkning

4.5.1 Rettslige utgangspunkter

Straffeloven av 1902 inneholder ingen generell bestemmelse om medvirkning. I stedet reguleres medvirkningsspørsmålet i de enkelte straffebud. For voldshandlingene som denne avhandlingen behandler, er det kun ved uaktsomt drap og uaktsom legemsbeskadigelse hvor medvirkning ikke nevnes uttrykkelig. Ifølge rettspraksis, kan medvirkning til de uaktsomme voldshandlingene også straffes så lenge medvirkeren etter en naturlig språklig forståelse kan sies å forvolde skaden/døden.¹²¹ For den videre drøftelse, kan det etter dette legges til grunn at medvirkning etter de aktuelle straffebud som hovedregel er straffbar.

4.5.2 Tilfeller hvor utøvere medvirker til voldshandlinger

Utøvere kan medvirke både fysisk og psykisk til voldsutøvelse. Fysisk medvirkning er hovedsaklig aktuelt i lagidretter. Et eksempel kan tenkes der en ishockeyspiller presser en motspiller mot vantet for å legge opp til en stygg takling fra en lagkamerat. For fysisk medvirkning vil idrettssituasjonen neppe føre til noen endring av vurderingstemaet angående medvirkning.

Psykisk medvirkning kan tenkes der spillere seg imellom planlegger hvordan en motspiller skal elimineres fra spillet. Psykisk medvirkning drøftes mer inngående for medvirkning fra trener under.

4.5.3 Tilfeller hvor treneren er medvirker

Ved medvirkning fra trener, er det psykisk medvirkning som er mest aktuelt. Avgjørende for spørsmålet er om treneren kan sies å ha styrket skadevolderens forsett.¹²²

---

¹²¹ Se bl. a Rt. 1936 s. 612, Rt. 1945 s. 109, Rt. 1949 s. 935, Rt. 1954 s. 653 og Rt. 1992 s. 810

¹²² Husabø (1999) s. 122. Se også Andenæs (2004) s. 327

En trener vil ofte ha betydelig innflytelse over sine utøvere. I tilfeller hvor trenere oppfordrer til juks, kan det nok i mange tilfeller være vanskelig for utøvere å ta til motmæle. Spesielt i lagidretter hvor handlingene som treneren oppfordrer til, er allment akseptert blant spillerne. Her kan en enkelt utøvers motstand mot handlingene bli møtt med sanksjoner fra både treneren og lagkamerater. I tilfeller hvor den ufine taktikken skrives seg fra treneren, kan det herske liten tvil om at treneren har medvirket psykisk til voldshandlingen som utspiller seg på arenaen. Medvirkningsansvaret er et selvstendig ansvar.¹²³ Ansvar for treneren vil dermed ikke være betinget av at utøveren kan straffes for det som faktisk blir iverksatt av voldshandlinger på banen.

Det kan tenkes tilfeller hvor den ufine taktikken er utviklet av spillerne selv. Hvis treneren uttrykkelig støtter den ufine taktikken, taler mye for at han styrker sine spilleres forsett. Spørsmålet blir videre om han kan gjøre seg skyldig i medvirkning også der han forholder seg passiv til taktikken selv om han ser den. Med tanke på trenerens store innflytelse over spillerne, burde det kunne kreves av treneren at han aktivt motarbeider grov vold på idrettsarenaen. Dette spørsmålet ser ikke ut til å ha vært oppe i verken norsk eller utenlandsk praksis. På generell basis har imidlertid Høyesterett i en rekke saker avvist medvirkning ved passivitet.¹²⁴ Husabø skriver at for å utløse handlingsplikt ved passivitet, ”må det stillast eit kvalifisert krav til den situasjon som utløyer handlingsplikta.”¹²⁵

Om overordningsforhold skriver Husabø videre at ”den overordna må vera i en slik konkret situasjon at det av den underordna blir forventat at han seier frå, dersom han har noko å innvenda”.¹²⁶ Det må forventes at en trener kjenner til hva som er tillatt ifølge reglene og tillatt ifølge spillernes uformelle normer. Dette er videre noe spillerne vet da treneren for dem nok vil være den viktigste premissleverandør for deres idrettslige virksomhet. Stillhet vil etter dette lett kunne oppfattes som et samtykke fra trenerens side. Her vil nok spillerne

---

¹²³ Andenæs (2004) s. 338

¹²⁴ Se f. eks. Rt. 1926 s. 581, Rt. 1946 s. 250 og Rt. 1982 s. 1315

¹²⁵ Husabø (1999) s. 175

¹²⁶ Husabø (1999) s. 192

forvente beskjeder fra treneren hvis treneren ønsket slutt på den voldsomme praksisen. Mye taler derfor for at treneren kan ilegges et medvirkeransvar også ved passivitet.

4.6 Provokasjon

4.6.1 Rettslige utgangspunkter

Straffeloven § 228 tredje ledd bestemmer at legemsfornærmelser som kommer som en følge av enten en forutgående legemsfornærmelse eller en æreskrenkelse kan fritas for straff. Da dette avsnittet handler om provokasjon, er det tredje ledds annet alternativ som skal behandles. Hvis vilkårene i bestemmelsen er oppfylt har domstolen en rett, ikke en plikt, til å frikjenne. Dommeren har også muligheten til enten å innrømme full straffritakelse eller helt og sette provokasjonen ut av betraktning. Han kan også sette ned straffen i forhold til hva han ellers ville ha idømt.¹²⁷ For at provokasjon skal føre til straffritakelse, må det videre være sammenheng mellom den provoserende handling og gjengjeldelseshandlingen, jfr. bruken av ordet ”gjengjeldelse” i loven.

4.6.2 Den provoserende handling

For at en legemsfornærmelse skal kunne gi grunnlag for straffritakelse for den provoserte, må den første legemsfornærmelsen være straffbar.¹²⁸ Legemsfornærmelser vil sjeldent være straffbare i idretten pga reglene om samtykke. Hvis legemsfornærmelsen skjer på en måte som går utover det fornærmede kan sies å ha samtykket til, vil imidlertid legemsfornærmelse kunne fungere som straffritakende. Ifølge Andenæs må ordet ”legemsfornærmelse” i § 228 tredje ledd annet alternativ tolkes som legemskrenkelse.¹²⁹ Andenæs skriver videre at mye taler for at også uaktsomme legemsbeskadigelser kan betraktes som provokasjonshandlinger. Når legemskrenkelsene blir stadig mer alvorlige, vil det være

---

¹²⁷ Andenæs (1996) s. 62

¹²⁸ Andenæs (1996) s. 56-57

¹²⁹ Andenæs (1996) s. 56

større sjanse for at det idrettslige samtykket overskrides og at legemskrenkelsen dermed kan føre til straffritakelse.

En æreskrenkelse vil på samme måte kunne gi grunnlag for straffritakelse der den er straffbar. Æreskrenkelser er straffbare etter straffeloven § 246. Objektive æreskrenkelser foregår hyppig på idrettsarenaer, både fra motspillere og fra publikum. Et rødt kort fra en dommer kan åpenbart ikke ansees som en æreskrenkelse. Da Roy Amundsen ble provosert av sitt røde kort, og dermed slo ned dommeren, var ikke dette en provokasjon som beskyttes ut ifra straffeloven.

Idrettsutøvere må nok finne seg i noen slengbemerkinger uten at disse vil utgjøre straffbare æreskrenkelser. En kan ikke ved alle typer slengbemerkinger si at mottakerens æresfølelse blir krenket slik § 246 krever. En grense må selvfølgelig settes ved dypt krenkende uttalelser. Det har vært spekulert mye i hva Marco Materazzi sa til Zinedine Zidane i VM-finalen i fotball sommeren 2006 for å få Zidane til å tenne. Ut ifra Zidanes voldsomme reaksjon på tross av at han var på banen i en VM-finale, er det neppe utenkelig at det var en straffbar æreskrenkelse.

4.6.3 Gjengjeldelseshandlingen

Den gjengjeldende handling er i loven beskrevet som en legemsfornærmelse. Andenæs skriver at i dette tilfelle skal loven taes på ordet.¹³⁰ Straffritak kan derfor ikke gis for grovere voldshandlinger. Zidane svarte Materazzi ved å skalle han i brystkassa. Materazzi reiste seg opp igjen like etterpå. Denne voldshandlingen var neppe noe mer enn en legemsfornærmelse. Samlet sett, hvis Zidanes straffansvar skulle vurderes etter norsk rett, vil provokasjon da være en gyldig straffrihetsgrunn også om voldshandlingen han utførte nok overskred rekkevidden av det idrettslige samtykket. Da Eric Cantona sparket til en tilskuer, fikk derimot dette etterspill både innen idretten og innen rettsapparatet. Cantona ble først

---

¹³⁰ Andenæs (1996) s. 58

dømt til ubetinget fengsel, men straffen ble endret til samfunnsstraff.¹³¹ I begge eksemplene over fremstår det som sikkert at det foreligger årsakssammenheng mellom provokasjonshandlingen og gjengjeldelseshandlingen.

5 Hvilken betydning har det for straffespørsmålet at en voldshandling har funnet sted i idrettssammenheng?

5.1 Generelt om straffespørsmålet

De enkelte straffebud setter rammen for hvilke straffer som kan ilegges for et straffbart forhold. Strafferammene er som regel så vide at dommeren får mulighet til å velge den straff han finner passende. I norsk rettspraksis har det kun vært noen få saker om vold på idrettsbanen. I disse sakene er ikke betydningen av idrettssituasjonen for straffutmålingen drøftet særskilt.

Straffeloven inneholder regler som gir mulighet for endringer i den vanlige strafferammen. I det følgende skal jeg gå igjennom de reglene som er aktuelle i sammenheng med vold på idrettsarenaen.

5.1.1 Handlinger forøvet før det fylte 18de år

En stor del av landets idrettsutøvere er under 18 år. Statistisk sett vil derfor en god del av voldshandlingene på idrettsbanen bli begått av utøvere mellom 15 og 18 år. Straffeloven § 55 gir dommeren anledning til å sette straffen under det lavmål som ellers er satt for handlingen og når forholdene tilsier det, til en lavere straffart. Ved vold i idretten vil en utøvers umodenhet gjerne være en av faktorene som fremkaller ureglementert vold. Mye

---

¹³¹ <http://www.dagbladet.no/sport/2006/09/15/476841.html?i=12>

taler derfor at dommeren ved straffutmålingen bør la utøverens alder komme utøveren til gode.

5.1.2 Handlinger foretatt i berettiget harme

Regelen om straffnedsettelse på grunn av berettiget harme i straffeloven § 56 bokstav b, har nær sammenheng med provokasjon, som ble behandlet over. Regelen om berettiget harme inneholder ingen begrensning av hvilke straffbare handlinger som omfattes. For volds-handlinger på idrettsbanen som er grovere enn legemsfornærmelser, er det dermed § 56 bokstav b som er aktuell hjemmel for straffnedsettelse der utøveren har blitt provosert.

Harmen kan skyldes en enkeltstående handling, men den kan ifølge rettspraksis også bygge seg opp gradvis via krenkelser og ydmykelser over ett lengre tidsrom.¹³² Hard rivalisering mellom to lag eller to enkeltutøvere kan føre til at det går hardere for seg på idrettsbanen enn det samfunnet kan akseptere. Vurderingen av om harmen er berettiget, beror på hvor alvorlig den straffbare handling som harmen bidro til er. Jo mer alvorlig handlingen er, jo større må krenkelsen være for at harmen skal kunne regnes som berettiget.¹³³

For idrettsutøvere, spesielt på høyt nivå, ligger det i idrettens natur at rivaliseringen blir sterk. Man kan imidlertid ikke uten videre godta grov forsettlig vold på idrettsbanen ut ifra faktorer som de fleste spillere er utsatt for. Da Roy Amundsen slo ned og sparket en fotballdommer fordi han fikk rødt kort, tok retten opp spørsmålet om berettiget harme. Byretten kom til at berettiget harme ikke forelå i dette tilfellet.

Tommie Eriksen påberopte seg også berettiget harme som straffnedsettelsesgrunn. I byretten ble denne anførselen forkastet fordi "Voldshandlingen er gått utover en tilfeldig publikummer slik at harmen ikke kan anses berettiget i forhold til denne". Spørsmålet om berettiget harme ble ikke påberopt, og heller ikke vurdert i ankeinstansen. I en svensk dom,

---

¹³² Se f. eks Rt. 1980 s. 927, Rt. 1986 s. 54 og Rt. 1990 s. 795

¹³³ Rt. 1985 s. 437

ble berettiget harme godtatt som formildende omstendighet ved straffutmålingen.¹³⁴ Det dreide seg om en fotballspiller som hadde slått til en annen etter avblåsning. Dette skjedde etter at spillet over en periode hadde blitt stadig mer voldsomt og opphetet. Retten la vekt på at ”den våld Trajan F. utövat synes ha haft samband med den upprörda stämning som rått”.

5.1.3 Handlinger foretatt under gruppepress

Ifølge straffeloven § 58 kan straffutmålingen bli mildere der ”flere har samvirket til et straffbart Øiemed” og ”Medvirken væsentlig har været foranlediget ved deres afhængige Stilling til nogen anden af de skyldige eller har været af ringe Betydning i Forhold til andres.” Slikt avhengighetsforhold kan lett tenkes i lagidretter. Gruppepresset kan bli enormt når prestisjen er høy. Mye taler for å behandle spillere som har blitt presset, nærmest mot sin vilje, til å ”ta” en motstander mildere hvis det kan legges til grunn at spilleren følte seg tvunget til dette av sine eldre, mer erfarne lagkamerater. Rettspraksis og forarbeider har slått fast at straffnedsettelse kan være aktuelt selv om den pressede part er hovedmann.¹³⁵

5.1.4 Straffnedsettelse på grunn av dobbeltstraff

I teorien har det blitt drøftet om det er grunnlag for straffnedsettelse ved straffutmålingen i det alminnelige rettsapparat i tilfeller hvor utøveren også har fått straff fra en eller flere idrettsorganisasjoner. Det finnes ingen alminnelig lovbestemmelse om straffutmålingen når det blir ilagt flere reaksjoner for samme handling. Ifølge Slettan er det likevel vanlig at domstolen legger vekt på tyngden av den samlede reaksjon for en straffbar handling.¹³⁶ Rettslig grunnlag for denne praksisen er i følge Slettan ulovfestede straffutmålingsprinsipper. Slettan argumenterer videre for at det er rimelig at dette prinsippet også skal

---

¹³⁴ Göta Hovrätt, avd 3. B 829/81, DB 288/82

¹³⁵ SKM s. 99 og Rt. 1911 s. 32

¹³⁶ Slettan (1984) s. 258-259

omfatte idrettsutøvere som har reaksjoner fra idrettens disiplinære organer. Han henviser også til svensk rettspraksis, som i stor utstrekning legger vekt på dobbeltstraffsituasjonen.

I Amundsen-saken, fikk Amundsen en relativt hard straff fra fotballforbundet. Byretten kom likevel til at dette ikke kan ansees som en ”direkte formildende omstendighet”. I Tommie Eriksen-saken ble det i byretten lagt vekt på at spilleren hadde fått straff fra idrettens side. I lagmannsretten, hvor Eriksen vel og merke ble dømt for uaktsom legemsbeskadigelse og ikke forsettlig legemsbeskadigelse som i byretten, ble det imidlertid ikke gitt rom for noen straffnedsettelse. Heller ikke i Per Christian Solberg-saken ble det lagt vekt på idrettsorganets reaksjon. De tre sakene gjaldt henholdsvis vold mot dommer og vold mot tilskuer og vold etter avblåsning. I alle tilfeller ble straffnedsettelse på grunn av dobbeltstraffsynspunkter droppet av allmennpreventive hensyn. Disse resultatene gir uttrykk for samme syn som straffelovkommisjonen, som har uttalt: ”Det er viktig at private reaksjoner ikke trer istedenfor det offentlige strafferettsapparatet, slik at enkelte grupper av lovbrøyttere kan komme i en særstilling.”¹³⁷

Rettstillstanden angående straffutmåling ved tilfeller av vold utøvere imellom når spillet er i gang, må ansees som uavklart i norsk rett. Det er ingenting i veien for at domstolene vil anse denne type idrettsvold som mindre straffverdig enn vold mot dommere og tilskuere og i tilfeller hvor volden skjer etter dommerens avblåsning.

5.1.5 Straffnedsettelse på grunn av påkjenninger knyttet til ubehaglig publisitet

Når voldshandlinger som er grove nok til å havne i rettsapparatet finner sted innefor idretten, blir det åpenbart en god del publisitet rundt saken. Dette vil for de fleste utøvere, og deres familier være en sterk påkjenning. I Roy Amundsen-saken ble det tatt hensyn til publisitetens omfang og karakter. Retten viste til at selve det faktum at det ble publisitet ut av saken ikke var upåregnelig, men at arten av publisiteten var av en slik karakter at den utgjorde en ekstra stor belastning.

---

¹³⁷ NOU 1983:57 s. 226

I Tommie Eriksen-saken, ble det også lagt noe vekt på negativ oppmerksomhet, denne gangen fra publikum i ishockeyhallen. Retten bemerket at en i ishockey må regne med en del tilrop. I Tommie Eriksen-saken dreide det seg imidlertid om ”uvanlig sterk personlig sjikane”

Praksis angående negativ oppmerksomhet, ser etter dette ut til å gi rom for vektlegging av oppmerksomheten der denne går utover det som må oppfattes som vanlig.

5.2 Straffutmåling i rettspraksis

Få saker har vært oppe for norske domstoler. Roy Amundsen ble dømt til betinget fengsel i 60 dager. Tommie Eriksen ble dømt til 60 dagers ubetinget fengsel, men dette var en fellesstraff for en del andre forhold. Per Christian Solberg ble dømt til 60 dagers ubetinget fengsel for en voldshandling som skjedde etter at spillet var blåst av.

Viktor Morawski har i en artikkel behandlet de siste års svenske rettspraksis på området.¹³⁸ Angående voldshandlinger som hadde skjedd mens spillet var i gang undersøkte han 23 dommer. Av disse 23, ble sju frifunnet. Av de som ble domfelt ble ingen dømt til ubetinget fengsel. De hardeste straffene var 100 dagbøter og betinget dom. Ubetinget fengsel kun idømt der voldshandlingen fant sted etter avblåsning. Angående denne kategorien av vold, var andelen fellende dommer langt høyere enn for voldshandlinger under spillets gang. Begrunnelsen for dette, er i følge Morawski, at samtykket ikke strekker seg til handlinger utenfor spillets gang og at det oppfattes som idrettens oppgave å straffe regelbrudd ved overtredelser under selve utøvelsen.¹³⁹ Morawski konkluderer med at ”den enda gemensamma nämaren i princip är att gärningsmännen åtnjuter en straffrättslig privilegierad ställning när den brottsliga gärningen utförts på idrottsplanen”.¹⁴⁰

---

¹³⁸ Morawski (2004) s. 267-269

¹³⁹ Morawski (2004) s. 267

¹⁴⁰ Morawski (2004) s. 269

6 Rettspolitiske drøftelser

6.1 Påtalespørsmålet

Som nevnt ovenfor foreligger det lite praksis omkring idrettsvold i Norge. Sverige og Canada har derimot en betydelig mengde praksis.¹⁴¹ Malmstens domssamling inneholder 98 saker frem til og med 1994. Det er vanskelig å tro at norske utøvere er så mye mindre voldelige enn sin svenske og canadiske kollegaer som denne praksismengde kan gi inntrykk av.

En mulig årsak kan være manglende vilje fra idrettsorganer og publikum til å opplyse om overtredelser. Idrettsledere vil gjerne heller gjøre opp saken internt for å motvirke noen samfunnsmessig tap av anseelse for idretten. Denne uvilje til å involvere det alminnelige rettsapparat er neppe heldig. Det er også av interesse for idrettens gode rykte at voldshandlinger ikke legitimeres ved å styre unna anmeldelser.

Weistart og Lowell viser til at den manglende påtalepraksis muligens kan skyldes "the absence of a level of popular outrage that would require prosecutors to seek indictments of persons who are believed to have caused severe injuries in sports events, or to convince a jury that a crime has been committed".¹⁴²

Grunnen til manglende praksis kan også være at påtalemyndigheten ikke prioriterer disse handlingene. Voldshandlinger i idretten fører med seg vanskelige bevissspørsmål og mange juridiske gråsoner. Dette kan være en årsak til at mange land bare i liten grad påtaler vold på idrettsarenaen. Dette kan være forståelig fra et prosessøkonomisk ståsted. Påtalemyndighetens ressurser er begrensede, og saker som vanskelig lar seg prosedere, vil lett kunne bli prioritert lavere. For å ta ut tiltale må politiet være overbevist om siktedes

---

¹⁴¹ Praksisen er godt dokumentert i Anderson (1998) og Malmstens domssamling (1994)

¹⁴² Weistart (1979) s. 37

straffeskyld kan bevises i retten.¹⁴³ Vanskelighetene rundt idrettsvolden krever imidlertid oppmerksomhet fra rettsapparatets side nettopp for å avklare de rettslige spørsmål på området. Vanskelighetene bør derfor snarere oppfattes som et argument for økt påtalefrekvens enn et argument mot å påtale idrettsvolden.

Allmennpreventive hensyn taler i samme retning da idrettsvold i mange tilfeller er svært synlig vold. Ved større påtalefrekvens rund denne volden vil praksisen trolig være et synlig og effektivt middel for å motvirke en økende toleransegrense for vold i samfunnet forøvrig. Som Woods skriver: "Indeed, the foremost danger may be that we have become so desensitized to the violence around us that we fail to mobilize whatever individual and collective potentials we possess to minimize or eliminate it."¹⁴⁴

6.2 Faren for å legitimere vold

Flere forhold kan rettferdiggjøre en viss voldsbruk i idretten. Trichka skriver: "[T]here is a common notion that sports is a" different world from that of everyday life".¹⁴⁵ Han skriver videre at "participants are expected to "take it" as well as "dish it out" without complaints. It is further expected that rules will be bent or broken in sport, whereas the bending or breaking of rules in society is usually not tolerated". Hvis man skulle innføre en nulltoleranse for vold i idretten, ville svært mange idretter måtte endre sine regler radikalt og gå inn for strengere sanksjonering av regelbrudd.

Den fysiske komponenten i mange idretter er nok for mange det som gjør idretten interessant å se på og morsom å delta i. Med stor spenning kan man observere mann mot mann i vår tids svar på eldre tiders mer fatale dueller. Selv om vold i en viss grad er å anse som akseptabelt må en grense trekkes. Det har blitt spøkefullt sagt om ishockey: "Vi dro for å se på en slåsskamp, og så brøt det ut en ishockeymatch!" Hvis selve volden blir den

---

¹⁴³ Riksadvokatens rundskriv om Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i politiet (2005)

¹⁴⁴ Woods (1971) s. 55

¹⁴⁵ Trichka (1993) s. 90

store appellen for tilskuere/utøvere, taler imidlertid mye for at idretten går for langt i å legitimere voldsbruk. Når utøvere tøyser grensen for det akseptable, vil grensene med all sannsynlighet bli utvidet til stadig større aksept for idrettsvold, og kanskje også av vold i sin alminnelighet.

Etter flere slåsskamper i en ishockeykamp, uttalte Stavanger-trener Gunnar Johansson: ”Er det ikke slik det skal være da? Selv om dette kanskje var litt i meste laget” (min understrekning).¹⁴⁶ En slik uttalelse er skremmende. Både idretten og samfunnet for øvrig er tjent med at denne utviklingen motvirkes. Idrett må ikke gies mulighet til å legitimere grov vold. At proffboksing og lignende idretter er forbudt i Norge, er etter min mening fornuftig både av hensyn til idrettens anseelse, utøveres sikkerhet og motvirkning av en økende samfunnsmessig aksept av vold generelt.

6.3 Idrettens idé som avgrensningskriterium

Som det fremgår over, er grensedragningen for den straffbare vold trukket der handlingen er så alvorlig at den bryter mot idrettens idé.

Visse hensyn kan tale imot en grensedragning basert på dette momentet: For det første er formuleringen vag. Synet på hva som er en bestemt idretts idé vil nok variere med hvor man kommer fra, hvor involvert man er i idretten og hva slags holdninger man har til vold generelt. Når en dommer skal ta standpunkt til hva som ligger innenfor idrettens idé, vil dette dermed være en utfordrende problemstilling. Selv om problemstillingen er vanskelig, er den likevel viktig og nødvendig for å ta standpunkt til straffverdigheten av voldsbruken. Så lenge en utøver opptrer trofast mot sin idretts grunnverdier, kan vedkommendes handlinger neppe ansees som sterkt straffverdige.

---

¹⁴⁶ Sitat hentet fra artikkel i dagbladets nettutgave: <http://www.dagbladet.no/sport/2007/03/13/494922.html>

Et annet hensyn som kan tale imot momentet er at den legger grensedragningen mellom det straffbare og det lovlige i hendene på private. Disse vil være idrettsorganene som lager reglene for vedkommende idrett, og utøvere som gjennom sedvane skaper standarden for hva som er i overensstemmelse med idrettens idé. Mye taler imidlertid for at dette ikke er så betenkelig. Idrettsorganene og de trendsettene utøverne er eksperter på sitt område. De må derfor ansees som skikket til å forstå essensen av den aktivitet de beskjeftiger seg med. De kan selvsagt ikke får frie tøyler. Hvis den akseptable voldsbruk går for langt, bør lovgiver vurdere sanksjoner mot idretten. Idretter som tillater knockout er av lovgiver betraktet som for voldelige, jfr. Knockoutloven. Så lenge lovgiver på denne måten fungerer som sikkerhetsnett, er det mindre betenkelig at idrettsorganene og idrettsutøverne ved sin praksis setter standarden for hvor langt en utøver kan gå før han bør straffeforfølges.

Det kan etter dette konkluderes med at idrettens idé er et hensiktsmessig kriterium for skillet mellom det straffbare og det straffefrie.

6.4 De to modellene for straffrihet

Av kapittel 4, går det frem at det særlig er to rettslige grunnlag som kan unnta voldshandlinger på idrettsbanen fra strafforfølging. Det ene grunnlaget er samtykke som straffrihetsgrunn. Det andre er læren om innskrenkende tolkning av straffebud, hvor begrunnelsen for den innskrenkende tolkningen enten kunne være materiell atypisitet eller utredninger om den tillate risiko. I dette avsnittet vil jeg drøfte hvilke av de to modellene som passer best ved vurderingen av om vold på idrettsbanen er å anse som straffbar vold.

Fordelen med samtykkemodellen er at den for mange av voldshhandlingene er lovfestet i straffeloven § 235. Samtykkemodellen ser også ut til å ha blitt benyttet i den rettspraksis som finnes på området. På den annen side er det en ulempe at straffbare uaktsomme handlinger ikke dekkes av lovteksten. Mange av voldshhandlingene på idrettsbanen vil falle innefor uaktsomhet snarere enn forsett. Ved en regel om innskrenkende tolkning av straffebud på grunnlag av typisitet og/eller tillatt risiko, kan både uaktsomme og forsettlig voldshhandling omfattes av modellen.

Det vil videre virke noe kunstig å si at en utøver samtykker i å bli skadet utenfor reglene. Graae skriver at det å innfortolke et samtykke i mange tilfeller er en fiksjon.¹⁴⁷ Det kan derfor spørres om det er hensiktsmessig å gå veien om en slik fiksjon fremfor å gå rett til kjernen av problemet, nemlig til handlingens forhold til idrettens idé. Uansett om man bygger på samtykke eller innskrenkende tolkning må domstolen ta standpunkt til enten hva som omfattes av idrettens idé, eller hva slags risiko det er forsvarlig å utsette seg selv for. Ved innskrenkende tolkning av straffebud vil domstolen stå noe friere ved sin vurdering enn hvis innholdet av et samtykke skal presiseres.

En samtykkemodell forutsetter videre at samtykket er gyldig. I tilfeller hvor det ikke kan sies å foreligge gyldig samtykke, vil derfor samtykkemodellen vanskelig fritta for straff. Et lovbud kan på den andre siden tolkes innskrenkende uansett hva slags personlige forutsetninger skadevolder og skadelidte besitter.

Innskrenkende tolkning på grunn av atypisitet beskrives av Graae som en mer elastisk avgrensning av det straffbare område enn samtykkemodellen.¹⁴⁸ Dette er et argument for innskrenkende tolkning da straffverdighetsvurderingen for dette grenseområdet vil variere fra idrett til idrett og fra situasjon til situasjon.

Etter dette taler mye for å anvende modellen med innskrenkende tolkning snarere enn å anvende samtykkemodellen. Samtykket bør imidlertid ha sin plass som moment ved vurderingen av om den tillatte risiko som grunnlag for innskrenkende tolkning, men altså ikke som eneste avgrensningskriterium.

---

¹⁴⁷ Graae (1997) s. 93, Malmsten (2001) s. 121

¹⁴⁸ Graae (1997) s. 96

7 Kilder

7.1 Lover

1902 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr 10.

2001 Lov om organisert kampaktivitet som tillater knockout av 15. juni 2001 nr 73

2005 Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28

7.2 Forarbeider

SKM – Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Udarbeidet af den ved kgl. Resolution af 14de November 1885 nedsatte Kommision, Kristiania 1896

Ot.prp. nr 79 (1988-89) Om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m m (skjerpet strafferammer for voldsforbrytelser, straff for innførsel av pornografi, styrking av domstolenes fagkyndighet i saker om økonomisk kriminalitet, raskere behandling av straffesaker m.m.).

NOU:1983: 57 Straffelovgivningen under omforming; Delutredning 1

NOU 1992: 23 Ny straffelov – Alminnelige bestemmelser

NOU 2002: 4 Ny straffelov - Straffelovkommisjonens delutredning VII

7.3 Andre regelsett

Lovhefte, Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité, ajourført per 1. juni 2004.

Rennreglementet for langrenn. Sist oppdatert 5. oktober 2005. Lastet ned fra
<http://www.skiforbundet.no/files/{C6428EDD-FDA5-4109-B298-DD2C6017F012}.htm>
Sitert 10.02.2007

ISUs konkurranseregler for hurtigløp. Sist oppdatert oktober 2006. Lastet ned fra
http://www.n-s-f.no/filarkiv/admin/2006/isu_konkregler_2006.pdf Sitert 10.2.2007

Fridrettens internasjonale konkurranseregler for menn og kvinner. Trykt i *Friidrettens håndbok* 6.utgave Oslo (Norges Fri-idrettsforbund og Universitetsforlaget) 1998

Fotballens spilleregler oppdatert pr mars 2006. Lastet ned fra internett
<http://www.fotball.no/files/{8DDC6F12-6304-4E45-A48C-409A9A6024B1}.pdf>
Sitert 10.2.2007

Norges Hockeyforbunds offisielle regelbok pr juli 2006. Lastet ned fra internett
<http://www.hockey.no/files/{FD8340F4-3044-4D17-B310-D78F059CE562}.pdf>
Sitert 10.2.2007

Judoens internasjonale kampregler oppdatert pr 1. januar 2007. Lastet ned fra internett
<http://www.judo.no/index.php?id=20041016160147> [sitert 10. februar 2007]

7.4 Rundskriv

Riksadvokatens rundskriv om Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i politiet
av 11. mars 2005 RA-2005-1

7.5 Rettspraksis

Rt. 1911 s. 32

Rt. 1911 s. 559

Rt. 1918 s. 210

Rt. 1920 s. 845

Rt. 1925 s. 860

Rt. 1926 s. 581

Rt. 1927 s. 186

Rt. 1936 s. 612

Rt. 1945 s. 109

Rt. 1945 s. 273

Rt. 1946 s. 250

Rt. 1947 s. 248

Rt. 1949 s. 935

Rt. 1954 s. 653

Rt. 1969 s. 941

Rt. 1973 s. 911

Rt. 1974 s. 66

Rt. 1978 s. 1301

Rt. 1979 s. 411

Rt. 1980 s. 499

Rt. 1980 s. 927

Rt. 1982 s. 1315

Rt. 1983 s. 492

Rt. 1983 s. 682

Rt. 1983 s. 1458

Rt. 1984 s. 659

Rt. 1984 s. 1325

Rt. 1985 s. 437

Rt. 1986 s. 54

Rt. 1989 s. 1372

Rt. 1990 s. 795

Rt. 1992 s. 810

Rt. 1993 s. 1197

Rt. 1994 s. 770

Rt. 1996 s. 141

LB-1996-449 – I teksten omtalt som ”Tommie Eriksen-saken”

Oslo Byrett – Dom av 12. desember 1995. Sak nr. 95-06547 M/70 – 1. instans i Tommie Eriksen-saken. I teksten dreier det seg om lagmannsrettsdommen hvor ikke det er uttrykkelig nevnt at det er byrettens dom som behandles.

Kongsberg byrett. Dom av 26. januar 1996. Sak nr. 96-00005 M - I teksten omtalt som ”Per Christian Solberg-saken”

Drammen byrett. Dom av 5. februar 1982. Sak nr. 105/1981 – I teksten omtalt som ”Roy Amundsen-saken”

7.6 Utenlandsk rettspraksis

Sverige:

Hässelholms Tingsrätt, mål nr. B 57/82, DB 176/82

Göta Hovrätt, avd 3. mål nr. B 829/81, DB 288/82

USA:

Dixon v State (1992, Fla App D5) 603 So 2d 570

Commonwealth v Marrero (1984) 19 Mass App 921, 471 NE2d 1356

7.7 Bøker:

Agge, Ivar *Straffrättens almänna del, tredje heftet*, Stockholm (Norstedt) 1964

Andenæs, Johs. *Straffbar unnlatelse* Oslo (Tanum) 1942

Andenæs, Johs. og Anders Bratholm *Spesiell Strafferett, utvalgte emner* 3.utgave Oslo (Universitetsforlaget) 1996

Andenæs, Johs., Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn *Alminnelig strafferett* 5.utgave Oslo (Universitetsforlaget) 2004

Andersen, Kjell V. *Rettsvillfarelse i strafferetten* Bergen (Fagbokforlaget) 2005

Aschehougs og Gyldendals Store Norske leksikon Oslo (Kunnskapsforlaget) 1997

Bratholm, Anders *Strafferett og samfunn* Oslo (Universitetsforlaget) 1980

Bratholm, Anders og Magnus Matningsdal *Straffeloven Kommentartutgave Anden Del: Forbrydelser* Oslo (Universitetsforlaget) 1995

Haugen, Finn *Strafferett: Håndbok* Moss (Pergamon) 1996

Hov, Jo *Rettergang III: Straffeprosess* Oslo (Papinian) 1999

Husabø, Erling Johannes *Straffansvarets periferi: Medverking forsøk, førebuing* Bergen (Universitetsforlaget) 1999

Jusleksikon Redigert av Jon Gisle 1.utgave Oslo (Kunnskapsforlaget) 1999

Kjerschow, P. *Almindelig borgerlig straffelov* Oslo (Aschehoug) 1930

Malmsten, Krister *Idrottsvåld och idrottstvister* Stockholm (Fritzes) 1994

Skeie, Jon *Den norske strafferett. Den almindelige del. Bind I*, 2. utg. Oslo (Norli) 1946

Slettan, Svein og Toril M. Øie *Forbrytelse og straff* Oslo (Tano Aschehoug) 1997

Smith, Michael *Violence in sport* Toronto (Butterworth's) 1983

Urbye, Andreas *Norsk strafferet* Kristiania (Aschehoug) 1909

Wagnsson, Björn, Anders Lindstedt og Bengt Sternung *Idrottsjuridik* Stockholm (Natur och kultur) 1976

Weistart, John C og Cym H. Lowell *The Law of Sports* Indianapolis (Bobbs-Merrill) 1979

7.8 Artikler:

Anderson, Jack *Violence in Sport and the Criminal Law I: Irish Student Law Review* Årg. 6 (1998) s. 64-78

Anderson, Jack *Citius, Altius, Fortius? A study of criminal Violence in sport I: Marquette sports law review* volum 11 (2000) s. 87-106

Andersen, Kjell *Strafferettslig samtykke I: Tidsskrift for rettsvitenskap* Årg. 104 (1992) s. 305-475

Andersen, Kjell *Objektive straffrihetsgrunner og rettsstrid* I: Stat, Politikk og folkestyre, festskrift til Per Stavang på 70-årsdagen 19. februar 1998.

Graae, Bjørn *Straf og idræt* I: Idræt og jura. København (Nyt Juridisk Forlag) 1997 s. 91-99 Redaktør: Evald, Jens

Malmsten, Krister *Culpavariabler vid idrottsskador* I: Idrottsjurisisk skriftserie. Årg. 5 (2000) s. 117-126

Morawski, Viktor *Straffrättsligt ansvar vid idrottsutövning* I: Idrottsjuridisk skriftserie (2004) s. 212-276

Slettan, Svein *Straff og idrett* I: Idrett og Juss 1.utgave Oslo (Universitetsforlaget) s. 226-263 1984 Redaktør: Gunnar Martin Kjenner

Trichka, Robert E. *Violence in sport: Criminal assault or part of the game?* I: Journal of Legal Aspects of Sport 3 (1993) s. 88-96

Woods, S. *The violent world of the athlete* I: Quest (juni 1971) s. 55-60

7.9 Personlige meddelser

Thiblin, Martin og Presterud, Ane Intervju foretatt 12. februar 2007

Lier, Curt A. Intervju 22. februar 2007

7.10 Internett:

<http://www.dagbladet.no/sport/2006/09/15/476841.html?i=12> sist endret 15 september 2006. [Sisert 7. februar 2007]

<http://www.dagbladet.no/sport/2007/03/13/494922.html> sist endret 13. mars 2007. [sisert 16. mars 2007]

<http://espn.go.com/nhl/news/2002/0320/1354787.html> sist endret mars 2002. [Sisert 31. januar 2007]

<http://www.judo.no/index.php?id=20041016133830> sist endret ukjent. [Sisert 11. februar 2007]

